

Demográfia

94/2018

A születésszám jelenlegi alakulása és növekedésének esélye Németországban

Olga Pötzsch: Aktueller Geburtenanstieg und seine Potenziale

Wirtschaft und Statistik, 2018. 3. sz. 72–87. p.

URL: https://www.destatis.de/DE/Publikationen/WirtschaftStatistik/2018/03/AktuellerGeburtenanstieg_032018.pdf?__blob=publicationFile

Németországban 2012 óta minden évben növekszik a születések száma, ami 2016-ban elérte a kerekén 792 000-et. Bár ez még mindig mintegy százezerrel kevesebb az 1990. évinél, figyelemre méltó a növekedésbe történt átfordulás, ami indokoltá tette az ehhez vezető tényezők és a várható jövőbeli trendek vizsgálatát.

A cikk áttekintést nyújt a jelen fő termékenységi trendjeiről és alakulásuk egyes társadalmi-gazdasági összetevőiről. Külön vizsgálja a rövid távú hatásokat, mint a külföldi anyák magasabb születésszáma, illetve a hosszú távon érvényesülő változásokat, mint a német nők termékenységének alakulása születési évjáratok (kohorszok) szerint. Az elemzés eredményei alapot szolgáltatnak a jelenleg tapasztalható termékenységnövekedés jövőbeli potenciáljának felméréséhez is. Ehhez elemzik a németországi nők termékenységi mutatóinak hosszú idősorait, valamint a mikrocenzus termékenységi indikátorait. A külföldön született szülőképes nők kor szerinti összetétele, továbbá a gyermekszülés rátája kedvezőbb, mint a Németországban született 15–49 évesek körében.

A külföldi állampolgárságú nők 2011-ben született gyermekeinek számában a török, a lengyel, a koszovói, az olasz és az orosz állampolgárságúak gyakorisága a legnagyobb. A 2016. évi rangsorban a török nők gyakoriságát megközelítette a szíriai menekülteké, ezt a lengyel, a román és a koszovói nők gyakorisági adatai követik.

A nem német állampolgár nők körében a 2011 és 2016 közötti időszak születéseinek száma úgy változott, hogy a 2011. évi születésszámhoz mért növekedés a negyedik és további gyermekek esetén sokkal gyorsabb, mint például az első gyermekes szüléseknél.

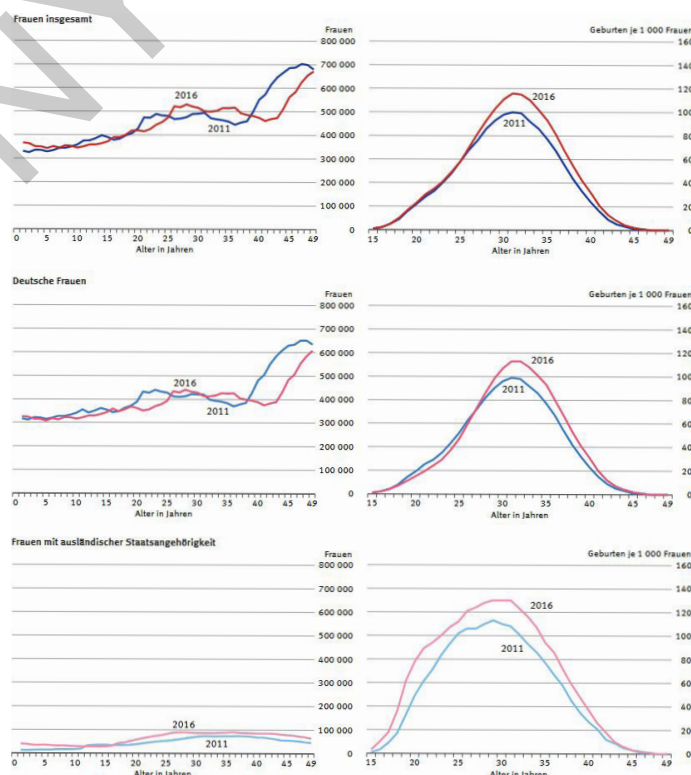
Az első gyermekek aránya a német állampolgárságú nők születésszámának 2016. évi megoszlásában

TARTALOMJEGYZÉK

Demográfia	1
Társadalom	18
Gazdaság	30
Általános kérdések	54

mintegy 50, a külföldiek körében csak 42%, a negyedik és a további gyermek születésének aránya viszont 4, illetve 10%.

A szerző összehasonlítja a Németországban élő összes nő teljes termékenységének évjáratok szerinti 2016. évi rátáit (Cohort Total Fertility Rate – CTRF), elhatárolva a 15–29 és a 30–49 évesek korcsoportjainak mutatóit, ezen belül a német állampolgárságúakét.

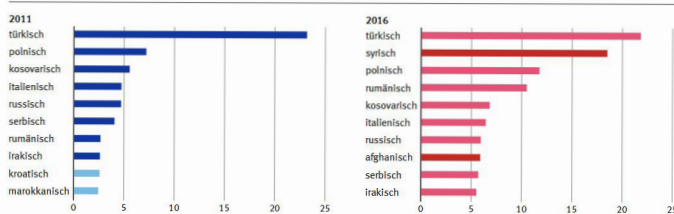
1. ábra: A nők száma betöltött életév szerint (fő, bal oldalon) és a korcsoporthoz tartozó születési arány megoszlása (1000 nőre jutó születésszám, jobb oldalon) a nő állampolgársága* szerint Németországban, 2011, 2016

A népességből a nők összesen, illetve a gyermekszám átlagos rátája (ezrelék) a nők korcsoportja szerint (felső ábrák), ebből a német (középső ábrák) és a külföldi (alsó ábrák) állampolgárok.

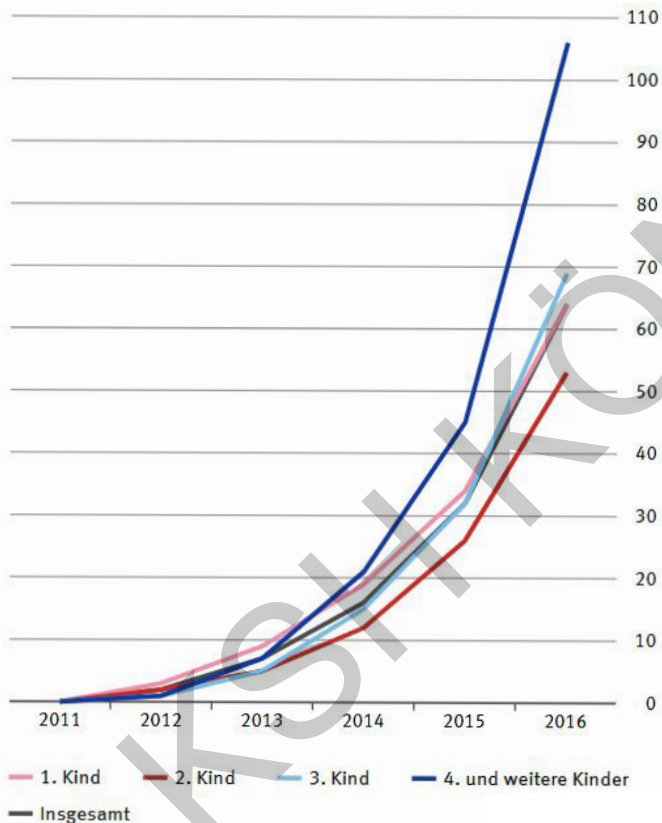
A demográfiai idősorok alapján elemezhető a gyermektelenek 2016. évi számaránya a németországi

nők születési évjáratái szerint, ezen belül a megfigyelt szülőképes kornál idősebbek (végleges) arányával.

Az időlegesen gyermektelenek számaránya lényegesen kisebb a külföldön felnőtt 35–49 éves nők korcsoportjaiban, mint a Németországban felnőttek csoportjaiban. (7. ábra)

2. ábra: Az élve született gyermekek éves száma a külföldi állampolgárok* körében Németországban, 2011, 2016, 1000 újszülött
*Az állampolgárságok sorrendje 2011-ben: török, lengyel, koszovói, olasz, orosz, szerb, román, iraki, horvát, marokkói; 2016-ban: török, szíriai, lengyel, román, koszovói, olasz, orosz, afgán, szerb, iraki.

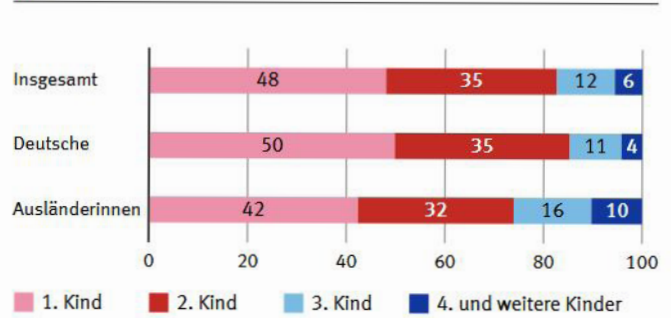

3. ábra: Az élve született gyermekek számának növekedése a nem német állampolgárságú nők korábbi szüléseinek száma* szerint Németországban, 2011–2016, százalék (2011 = 100)
*A grafikon vonalai: összes eset, ebből az első, második, harmadik, illetve a negyedik és további gyermek születése a tárgyévben.

Az időlegesen gyermektelenek számaránya lényegesen kisebb a kelet-német szövetségi tartományokban a 35–49 éves nők korcsoportjaiban, mint a tartományi jogú városokban.

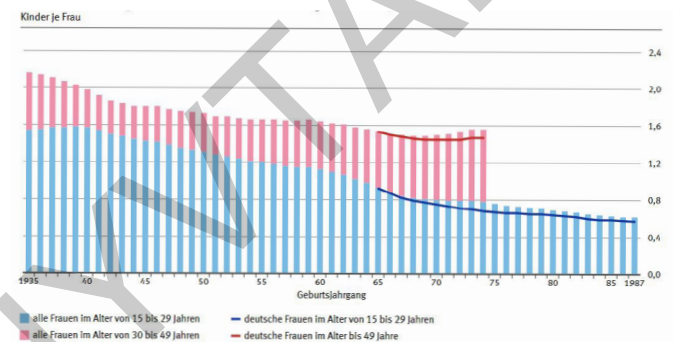
Az időlegesen gyermektelenek számaránya lényegesen nagyobb a felsőfokú végzettségű 35–49 éves nők korcsoportjaiban, mint a középfokú vagy ennél alacsonyabb képzettségűek körében.

in %

4. ábra: Az élve született gyermek sorszáma a szülő nő állampolgársága* szerint Németországban, 2016, százalék (a szülések összesen = 100)

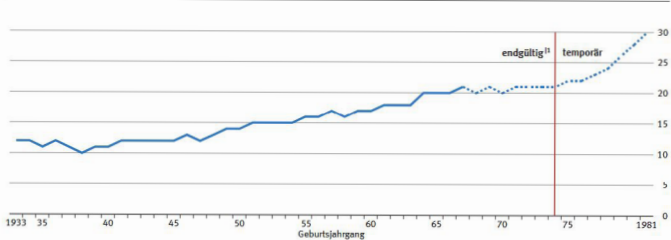
*A megfigyelt nők összes korábbi szülésének megfelelő gyermekszám, ebből a német és a külföldi állampolgárságú nők körében, eltérő szín jelöli a nő gyermekeinek számát (első, második, harmadik, negyedik és további).

5. ábra: Az egy nőre jutó szülések száma összesen (diagram oszlopai)* és a német állampolgárságúak (grafikon vonalai) a nő születési éve szerint Németországban, 2016, a szülések egy nőre jutó átlagos száma

*A 2016. évi mikrocenzus adatai: az oszlopokon alul a megfigyelt naptári évben 19–29 éves, felül a 30–49 éves korcsoport, ebből (grafikonvonallal) a német állampolgárságú nők körében.

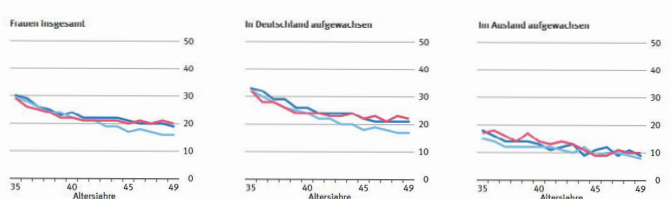
in %

6. ábra: A gyermektelen nők számaránya a születés évjáratái* szerint Németországban, 2016, százalék (az évjárat összesen = 100)

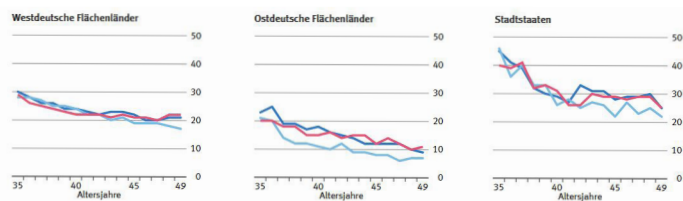
*A folytonos vonal azokra a születési évjáratokra (1933–1967) vonatkozik, amelyek 2016-ban legalább 49 évesek (már nem szülő korúak). A függőleges vonal utáni évjáratok (1974–1991) esetén a nők gyermektelensége nem végleges, csak időleges.

in %

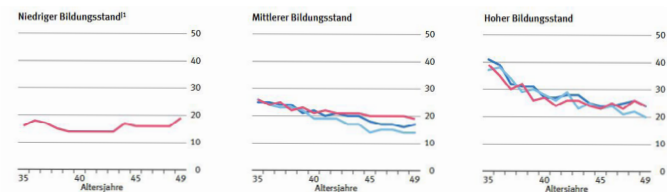
7. ábra: A gyermektelen nők számaránya korcsoportok és felnőtté válás országa* szerint Németországban, 2008, 2012, 2016, százalék (a nők száma összesen = 100)

*A gyermektelen nők számaránya országosan (balra), a Németországban és külföldön felnőtt körben.

8. ábra: A gyermektelen nők számaránya korcsoportok és országrészek* szerint Németországban, 2008, 2012, 2016, százalék (a nők száma összesen = 100)

*A 2016-ban gyermektelen nők számaránya országosan (balra), a Németországban és a külföldön felnőttek körében. A tartományi jogú városok: Berlin, Bréma és Hamburg.

9. ábra: A gyermektelenek számaránya a képzettség szintjei* szerint Németországban, 2008, 2012, 2016, százalék (a nők száma összesen = 100)

*A grafikonok eltérő színnel jelölik a felmérés három tárgyévét. A gyermektelen 35–49 éves nők legalacsonyabb képzettségi szintjére a 2016. évi számarányokkal (bal oldalon). A felsőfokú végzettségűek számaránya a jobb oldalon.

TÁRGYSZAVAK: családpolitika, bevándorló nők, iskolai végzettség, élve születés, termékenység, gyermektelenség, mikrocenzus, születési évjárat (kohorsz), szövetségi tartományok, Németország

NÁDUDVARI ZOLTÁN

95/2018

A termékenységgel kapcsolatos tények, számok és tervek az ausztrál egyetemi hallgatók körében végzett online felvétel alapján

Eugenie Prior – Raelia Lew – Karin Hammarberg – Louise Johnson: Fertility facts, figures and future plans: an online survey of university students *Human Fertility*, 2018. július 30. (online)
DOI: [10.1080/14647273.2018.1482569](https://doi.org/10.1080/14647273.2018.1482569)

A legtöbb ember szeretne szülővé válni, a gyermekvállalást a férfiak éppúgy fontosnak tartják, mint a nők. A termékenységet és a reprodukció kimenetelét különféle módosítható tényezők befolyásolják, köztük a szülők életkora, a dohányzás és az elhízás. Ezek közül a megtermékenyülés szempontjából a legfontosabb a nő életkora. A magas jövedelmű országokban a születési kor kitolódik, egyre több az első gyermekét 35 éves kor fölött szülő nő. Ausztráliában az első gyermeket anyák átlagos életkora az Egészségügyi és Jóléti Intézet 2017. évi adatai szerint a 2004. évi 28,0-ról 2015-ben

28,9 évre nőtt. Az Ausztrál Statisztikai Hivatal 2016-ban közzétett adatai szerint az összes szülést tekintve 2005 és 2015 között az anyák életkorának mediánja 30,7-ről 31,0, az apáké 32,9-ről 33,1 évre nőtt.

	Férfiak n (%)	Nők n (%)
Szeretne-e valamikor több gyereket (vagy van-e több gyereke)?		
Igen	222 (78,2)	676 (72,7)
Nem	21 (7,4)	71 (7,6)
Bizonytalan	41 (14,4)	183 (19,7)
Ideális esetben hány gyermeket szeretne?		
0	18 (6,3)	77 (8,3)
1	15 (5,3)	50 (5,4)
2	145 (50,9)	444 (47,7)
>2	74 (26,0)	241 (25,9)
Bizonytalan	33 (11,6)	118 (12,7)
Hány évesen szeretné az első gyermekét?		
18–24	3 (1,1)	20 (2,3)
25–29	104 (39,4)	458 (53,3)
30–34	133 (50,4)	346 (40,3)
35–39	21 (8,0)	34 (4,0)
≤40	3 (1,1)	1 (0,1)
Hány évesen szeretné utolsó gyermekét?		
25–29	13 (4,9)	46 (5,4)
30–34	94 (35,6)	381 (44,6)
35–39	117 (44,3)	381 (44,6)
40–44	30 (11,4)	38 (4,4)
≤45	10 (3,8)	8 (0,9)

1. táblázat: Gyermekvállalási szándék

A kor emelkedése a nők és a férfiak esetében is együtt jár a csökkenő termékenységgel. Az előrehaladott korban történő szülés magasabb nőgyógyászati kockázatokkal és az újszülöttre nézve akár hosszabb távon érvényesülő egészségi károsodásokkal járhat. Az idősebb korban vállalt apaság a sperma epigenetikai változásait okozhatja, ami a gyermek betegségeinek előidézésében is szerepet játszhat. A kései szülővé válás egyik következménye lehet a kisebb család vagy akár a szándékkal ellentétes gyermektelenség. A gyermekvállalás egyre gyakoribb későbbre tolódása következtében megnőtt az asszisztált reprodukciós eljárások (ART) alkalmazásainak száma. Sajnos sokan nincsenek tisztában azzal, hogy amint a spontán terhességeknél a nők kora alapvető tényező, 40 éves kor fölött az ART segítségével kiváltott terhességek is ritkák.

Az egyetemi hallgatók különösen hajlamosak a gyermekvállalás elhalasztására. Ehhez nagyban hozzá-

járul a nők magasabb iskolázottsága és munkavállalása, valamint a családalapítás időzítésére és elvárható körülményeire vonatkozó társadalmi elvárások változása. A nők sokszor a megfelelő társ és az anyagi biztonság hiányára, szakmai előmeneteli terveikre is hivatkoznak. Az egyetemi hallgatók ugyancsak hangsúlyt fektetnek ezekre a célokra, amivel viszont szűkítik az időbeli távolságot a gyermekvállalás és a termékenység természetes csökkenése között.

Férfiak <i>n</i> (%)	Nők <i>n</i> (%)		
Stabil párkapcsolat	256 (91,8)	851 (93,6)	
Olyan társ, akivel megoszthatom ezt a felelősséget	258 (92,8)	838 (92,3)	
Elég érettnak érzem magam	254 (91,0)	866 (95,4)	
Megfelelő anyagi helyzet	238 (85,3)	808 (89,2)	
Befejezem tanulmányaimat	211 (76,2)	753 (83,0)	
Munkámat össze tudjam hangolni a gyermekvállalással	210 (75,5)	791 (87,1)	
Hozzájuthassak a gyermeknevelési támogatáshoz	200 (73,0)	738 (81,5)	
Elég nagy legyen a lakásom	182 (65,9)	609 (67,3)	
Állandó munkám legyen	198 (71,0)	649 (72,0)	
Azelőtt kívánok gyermeket, hogy túl öreg lennék	194 (70,5)	634 (70,4)	
Legyen időm utazásra és más dolgokra, amelyek gyermekek mellett már nehezek lennének	168 (60,9)	653 (72,4)	
Megfelelő szakmai előmenetel	163 (58,4)	593 (65,5)	
Barátaimnak is legyen gyermekük vagy várjanak gyermeket	27 (9,7)	84 (9,3)	

2. táblázat: Mely feltételeket tartja fontosnak vagy nagyon fontosnak a gyermekvállaláshoz?

A meddőség azt jelenti, hogy 12 hónapon keresztül történő rendszeres, védekezés nélküli szexuális kapcsolat nem eredményez terhességet. Az ausztrál nők 17%-ánál lépett fel ez a tünet reprodukív életük legalább egy szakaszában. A kor és más tényezők szerepére vonatkozó ismeretek hiánya növelheti a meddőség és a nem kívánt gyermektelenség, illetve a tervezettnél kevesebb gyermek kockázatát. Más fejlett országok diákjai között végzett felmérések is a termékenységre vonatkozó ismeretek hiányát tárták fel, különösen a kora járó termékenységcsökkenést és az ART hatékonyságát illetően. Keveset lehet azonban tudni a termékenységgel kapcsolatos ismeretek megszerzésének módjáról és forrásairól. Bár az internet egyre népszerűbb eszköz az egészségügyi információk terén, a fiatalok többsége nem tájékozódik a termékenység kérdéseiről, hacsak nincs ilyen problémája.

A szerzők 2017-ben kérdőíves keresztmetszeti vizsgálatot végeztek a Melbourne-i Egyetem hallgatóiból kiválasztott mintán a termékenységi ismeretek és attitűdök felmérésére. Összehasonlítási céllal néhány korábbi hasonló felvétel egyes kérdéseit is felvették a programba. Bevezetőként szerepeltek társadalmi-demográfiai kérdések (nem, kor, párkapcsolat, tanulmányi szakterület, családdal együtt vagy attól külön élés, van-e gyermeke). Ezeket követték a szülővé válási szándékokra és elképzelésekre, a várt gyermekszámra, a szülés korára, az ART, az örökbefogadás, az egyedülálló szülői státus elfogadhatóságára, a szülővé válás fontos körülményeire, a termékenységgel kapcsolatos ismeretekre, a biztonságos szexuális kapcsolatra, a termékenység csökkenésére és annak lehetséges okaira vonatkozó kérdések.

Az adatokat egy SPSS statisztikai szoftver segítségével készítették elő elemzésre. A részt vevő diákok 88%-a válaszolt a kérdések legalább 80%-ára.

A válaszadók túlnyomó többsége jelezte gyermekvállalási szándékát, többségük legalább kettőt tervezett, az utolsót 35 éves vagy idősebb korban. A szülői szerep vállalásának fontosságát illetően a férfiak és a nők között alig volt különbség. A megkérdezettek mintegy fele a mesterséges megtermékenyítést is elfogadhatónak ítélte, de a nők közül többen inkább az örökbefogadást vagy akár a gyermektelenséget választották volna.

Az eredmények azt mutatják, hogy sok fiatal, főleg a magasan képzett nők számára nehézséget jelent, hogy megfelelő egyensúlyt tudjanak kialakítani tanulmányi, karrierbeli és más egyéni életcéljaik, valamint a legtermékenyebb korban történő gyermekvállalás között. Ausztráliában különféle szociálpolitikai intézkedésekkel igyekeznek támogatni a családalapítást, ideértve a jövedelmi támogatásokat, a családi adókedvezményeket és a 18 hetes szülői szabadságot. Ezek hatását tovább lehet erősíteni a kisgyermekesek rugalmas munkaidejének kötelezővé tételével és a magas színvonalú gyermekgondozási szolgáltatások kormányzati előmozdításával. Mindez elősegítheti, hogy a fiatalok minél korábban családot alapítsanak és teljesítsék gyermekvállalási terveiket.

Sok diák hiányos ismeretekkel rendelkezett a kor termékenységre gyakorolt hatásáról, jócskán felülbecsülve azt a kort, amelynél a női termékenység már jelentősen csökken. Ez részben azoknak a híradásoknak köszönhető, amelyek szerint 40-es, sőt 50-es éves nőknek gyermekük született, elhallgatva, hogy ezek sok esetben fiatalabb nők petesejt-donációjával fordulhattak elő. Mivel a nő kora a fogamzás esélyének legfontosabb tényezője, a helyes gyermekvállalási döntés érdekében fontos, hogy a kor és a termékenység összefüggését a fiatalok ismerjék.

A meddőség komoly egészségügyi probléma Ausztráliában, ezért a megváltoztatható kockázati tényezők

leküzdésére megelőzési stratégiákat kell kidolgozni, ideértve a családorvosi hálózat felhasználását is a termékenységre vonatkozó egészségügyi információk terjesztésében. A válaszokból az derült ki, hogy a fiatalok rendelkeznek ismeretekkel a biztonságos szexről, a szexuális úton terjedő fertőzésekről és a nem kívánt terhesség megelőzéséről, az oktatást azonban ki kell terjeszteni a termékenység megővésének és a meddőség elkerülésének módjaira is.

A legtöbb résztvevő az internetet jelölte meg a termékenységgel kapcsolatos ismeretei első forrásaként. Az internet valóban mind a reprodukív korbba kerülő fiataloknak, mind az egészség- és oktatásügy szakembereinek hatékony és költségkímélő tájékoztatói, tájékoztatási eszközt jelent ezen a területen is.

A vizsgálatban a férfiak aránya alacsonyabb volt, mint a nőké, de számuk magasabb, mint a hasonló más kutatásoknál. A nők felülreprezentáltsága a termékenységgel foglalkozó vizsgálatoknál abból is fakad, hogy a férfiak a reprodukciót női problémának tartják. Sürgős tehát, hogy a fiatal férfiakat be lehessen vonni a termékenységről és a szülővé válásról folyó diskurzusba.

A vizsgálat hiányosságai közé tartozik, hogy az adat-szolgáltatói mintát egyetlen egyetem hallgatói közül választották ki, a vizsgálat tehát a felsőfokú oktatásban részesülőkre korlátozódott, vagyis az eredmények nem általánosíthatók az ausztrál fiatalokra. Ezzel valószínűleg az általános helyzethez képest felülértékelték a népesség ismereteit a termékenységről.

TÁRGYSZAVAK: termékenység, gyermekvállalási attitűd, tudatosság, egészségtudat, egyetemi hallgatók, Ausztrália

RÓZSA GÁBOR

96/2018

Családalapítási attitűdök termékenységi tanácsadáson részt vett dán férfiak körében

Randi Sylvest – Emily Koert – Kathrine Birch Petersen – Gritt Marie Hviid Malling – Finn Hald – Anders Nyboe Andersen – Lone Schmidt: Attitudes towards family formation among men attending fertility counselling *Reproductive Bio Medicine and Society Online*, 2018. 6. sz. 1–9. p.

DOI: [10.1016/j.rbms.2018.06.001](https://doi.org/10.1016/j.rbms.2018.06.001)

Sok magas GDP-vel rendelkező országban egyre több férfi és nő halasztja el a gyermekvállalást, akár olyan korig, amikor a termékenység már csökken, és ezzel nehezzé válik az eredetileg tervezett gyermekszámuk elérése, a termékenységi kezeléseik ellenére is. A kései szülővé válással kérdésessé válik a reprodukciós szándék-

ok és megvalósításuk összehangolása. Több vizsgálat utal arra, hogy mindkét nemnél kevés a termékenységgel kapcsolatos ismeret. A férfiak például kevésbé ismerik a kor hatását a termékenységükre, illetve a termékenységet befolyásoló más, megváltoztatható kockázati tényezőket (mint például a dohányzás és az elhízás).

A férfiak gyermekvállalással kapcsolatos döntéseinek jobb megértése érdekében a jelen kvalitatív vizsgálat célja a gyermekkel még nem rendelkező, heteroszexuális férfiak családalapítási attitűdjének felmérése volt. A vizsgálat tárgya a nukleáris család (családmag) létrehozása és a szülői szerep értékelése volt. Az összes résztvevőnél eltérés mutatkozott az első gyermek vállalására vonatkozó ideális és várható életkor között, mégpedig az ideális kort tartották alacsonyabbnak. (Ugyanilyen eredményt hozott egy hasonló kanadai vizsgálat is.)

A termékenységi életpályára vonatkozó pontos információk és tudás hiánya következtében a férfiak úgy gondolhatják, hogy több évet várhatnak, amíg gyermekvállalásra késznek érzik magukat. Mivel a gyermekvállalásnak közös elhatározáson kell alapulnia, fontos, hogy a férfi és a nő is tisztában legyen a családalapítás halogatásának potenciális kockázataival, ideértve az orvosi, szociális és érzelmi szempontokat, sőt a nem kívánt gyermektelenséget is.

A szerzők korábban húsz női páciens esetének tanulmányozását végezték el a dániai Termékenységvizsgálati és Tanácsadási Klinikán (FAC), így lehetőségük nyílt a nemek közötti bizonyos összehasonlításokra is. Mindkét nemnél fontosnak tartották a biológiai szülői szerepet, és a „mini-me” („kicsi én”, vagyis a saját utód) utáni vágyukat hangoztatták, mind saját maguk, mind párkapcsolatuk szempontjából. Egy 2017. évi felmérés szerint a termékenységi kezelésben részt vett páciensek 98%-a kívánatosnak tartotta a genetikai úton történő szülővé válást az egyéb eljárásokkal szemben. A nők aggódtak, hogy termékenységi problémájuk miatt esetleg nem tudják teljesíteni tervbe vett gyermekszámukat, míg a férfiak inkább saját „A-tervükre” (vagyis egy családmag létrehozására) fókuszáltak, és nem arra, hogy szülővé válási terveiket talán nem lesznek képesek teljesíteni. A donor sperma alkalmazására vagy az örökbefogadásra vonatkozó kérdésnél az derült ki, hogy a férfiak nem vették figyelembe, sőt elutasították ezeket a lehetőségeket. Ez egyúttal arra is utalhat, hogy a férfiak a szülővé válás gondolatát illetően partnereik „mögött” járnak, nem néznek szembe a biológiai „határidővel”, és tévesen azt képzelik, hogy több idejük van a gyermeknemzésre, mint amennyi ténylegesen van. Az eddigi termékenységi tájékoztatói kampányok a terméketlenség veszélyéről tehát inkább a nőket érin-

tették meg, mint a férfiakat. A jelen vizsgálatba bevont 21 férfi közül 19 a női partnere kezdeményezésére járt be a termékenységvizsgálati klinikára, ami szintén a nők nagyobb tudatosságát jelzi ezen a téren.

A korábbi szakirodalommal összhangban a férfiak és a nők hasonló elképzeléseket hangoztattak a családalapítás előfeltételeit illetően (megfelelő társ, az iskola befejezése, a szakmai életpálya elkezdése stb.). Mindkét nem képviselői a „megfelelő” időben kívántak gyermeket vállalni, például a tanulmányok végeztével, és amikor arra készen éreznék magukat. A vizsgálat eredményei szerint azonban ezek az óhajok gyakran ellentétbe kerülnek az egyéb életcélokkal vagy a biológiai órával. A férfiak is tisztában vannak az idő fontosságával, de úgy gondolják, hogy az nekik valamivel több szabad évet engedélyez, mégis lehetővé téve majd egy aktív apaságot, később pedig a „második ifjúságot” jelentő nyugdíjas éveket is. Más kutatások is arra utaltak, hogy a fiatal férfiak szeretnék gyermekeket – „csak nem éppen most”, vagyis őket is érdekli a szülővé válás megtervezése és időzítése. A klinika női ügyfeleit viszont kevésbé foglalkoztatta az ideális időválasztás, inkább aggódtak a ketyegő biológiai órájukkal és termékenységük csökkenésével kapcsolatban. Náluk tehát inkább valamiféle kényszerítő érzés jelentkezett, hogy mielőbb gyermekük legyen.

A klinika férfi és női páciensei is frusztrációs érzésről számoltak be, de különböző okból. A nők azért, mert férfi partnerük visszafogta őket családalapítási tervükben, ugyanis a nők inkább készen érezték magukat erre. A férfiak egy része viszont azért érzett frusztrációt, mert a pár gyermekvállalási döntését inkább a női partner időválasztásának függvényeként értelmezték, mint saját elhatározásukként. A gyermekvállalásra való készenlét és időválasztás nemenkénti különbözősége gyakran szerepel a szakirodalomban. Ez a vizsgálat részletesebb betekintést enged a jelenség hátterébe, amely gyakran okozott egyéni és kapcsolati diszkomfort érzést, konfliktust, tehetetlenséget és félreértést. Ugyanakkor mindez azt is jelenti, hogy a családalapítás tervezése mindkét nem számára fontos, nem csupán a nőknek, ahogy azt korábban feltételezték.

Bár a férfiak és a nők is nukleáris család létrehozását kívánják, ellenérzéseik támadhatnak a szülővé válással kapcsolatban, az új élethelyzet és szerep által megkövetelt áldozatvállalás miatt. Ezt támasztja alá egy magasán képzett svéd nők és férfiak körében végzett vizsgálat is. A férfiak úgy érezték, hogy a gyermekek miatt fel kell áldozniuk szabadságukat, míg a nők szerint a gyermekvállalás egyéb prioritásaik, például karrierjük rovására menne. Ez utóbbi a mintával is összefüggésben lehet, mivel a magasabb képzettség mellett természetes a

szakmai előmenetel fontossága. Korábbi vizsgálatok is azt mutatták, hogy a szülői szerepet sokan autonómiájuk és saját egyéni szándékaik elvesztéseként értékelik. Ezen túlmenően a vizsgálatban szerepelt férfiak és – még erősebben – a nők társadalmi nyomást is érzékeltek a gyermekvállalás iránt, bár eltérő módon és intenzitással. A férfiak erősebb ilyen készletet éreztek a partnerük részéről, mint barátaikéiról. Bár elmozdulás tapasztalható a férfiak családalapítási és szülői felelősségvállalási szerepét érintő elvárások terén, a vizsgálat eredményei azt igazolják, hogy a nőiességről és az anyaságról alkotott sztereotípiás vélekedések továbbra is elsőbbséget élveznek, miközben a nők élnek meg a gyermekvállalással kapcsolatos társadalmi nyomás nagyobb részét. Érdekes megállapítás, hogy a nők ezt a nyomást átirányítják férfi partnerükre, vagyis a nyomás a párkapcsolaton belül is fennáll, nem csupán az egyén és a társadalom, illetve a generációk (például a szülő és a felnőtt gyermek) viszonylatában.

Az eredmények hitelessége érdekében a résztvevők toborzása a szükséges adatmennyiség feltöltéséig tartott, továbbá az elemzési folyamat dokumentálását ellenőrzési célú nyomon követéssel egészítették ki. Ugyancsak a megbízhatóságot erősítették azzal, hogy a torzítások és a szelektív megítélés elkerülésére az elemzési folyamatba a kutatás minden szerzőjét bevonták.

A heteroszexuális férfiak kétségei, a szülővé válással kapcsolatos ambivalens érzései részben a szülői szereppel összefüggő áldozatoknak és költségeknek, részben a halogatás problémamentességének feltételezésével magyarázhatók. A kutatás kiemeli a férfiak attitűdjének és preferenciáinak jelentőségét a párkapcsolati döntéshozatalok szempontjából, tehát több ismerethez kell juttatni őket a termékenység korlátait, valamint a nők és férfiak korának a gyermekvállalást befolyásoló szerepét illetően.

A résztvevők a heteroszexuális férfiak egy kiválasztott csoportját képviselik, akik részt vettek a FAC programjában, vagyis nem volt lehetőség, hogy a megállapításokat az egyedülálló vagy homoszexuális férfiakra, illetve olyan személyekre is kiterjesszék, akik nem vettek részt konzultáción. Ez azt jelenti, hogy a családképzési attitűdökre vonatkozó vizsgálatokat az összes gyermekvállalási korban lévő férfi esetében is lefolytatják a későbbiekben, közösségi alapú mintákon.

TÁRGYSZAVAK: gyermekszülés, elhalasztott gyermekvállalás, termékenység tudatossága, családalapítás, férfiak gyermekvállalási attitűdje, termékenységi vizsgálat és tanácsadás, kvalitatív kutatás, Dánia

RÓZSA GÁBOR

97/2018

Kína már idén mérlegeli a születéskorlátozások teljes feloldását

China Considers Ending Birth Limits as Soon as This year
Bloomberg News, 2018. május 21. (online)

URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2018-05-21/china-said-to-consider-ending-birth-limits-as-soon-as-this-year>

Kína azt tervezi, hogy eltöröl minden korlátozást az élve születések számát illetően, így az a politikája érne történelmi véget, amelyet számtalan emberjogi mozgalom hevesen bírált, és amely munkáskezek hiányát okozta a világ második gazdaságában.

Az államtanács és a minisztertanács egy kutatócsoportot bízott meg azzal, tárja fel, hogy a négy évtizedes születéskorlátozó népesedéspolitika megszüntetése milyen hatásokkal járna országszerte. A politikai vezetés lassítani akarja a népesség öregedését, és azt reméli, hogy megszűnik a korábbi gyakorlatot érintő nemzetközi bírálat is. A javaslatok szerint a születéskorlátozó politikát felváltaná a „független termékenység” gyakorlata, megengedve az embereknek, hogy annyi gyermekük legyen, amennyit csak akarnak. A döntés kihirdetése 2018 negyedik negyedévében várható, de a bejelentés áthúzódhat 2019-re is.

„Kína már elkésett a születéskorlátozás megszüntetésének idejére bejelentésével, de még mindig jobb, mint soha” – állítja a Nemzeti Családtervezési Bizottság korábbi elnöke, aki jelenleg a Kínai Gazdasági Reform Társaságnak az alelnöke. Szerinte a születéskorlátozó intézkedések eltörlésének csak igen kis hatása lesz Kína csökkenő születésszámának trendjére.

A csecsemők ellátásával kapcsolatos termékek idén a vártnál is jobban fognak, hasonlóan az inkubátorokhoz és a szülészeti eszközökhöz, felszerelésekhez. Nagy a kereslet a gyermekjátékok iránt is, de az anyatejet helyettesítő tápszerek forgalma csak 1,4%-kal nőtt.

A politikai döntés véget vetne az emberi történelem egyik legnagyobb kísérletének, amely a világ legnépesebb országában gyors öregedéssel és a férfiak harmincmillióval nagyobb létszámával járt együtt. E politika arra kötelezte a kínai szülők generációit, hogy fizessenek büntetést a nem engedélyezett gyermekek megszületéséért, a nők vessék alá magukat abortusznak, és a „terven felül” született gyermekeket a hatóságok elől elrejtetten neveljék fel.

Az Amerikai Egyesült Államok és a nyugati országok bírálták e kényszerítő intézkedéseket, amelyek megkövetelték a szigorú születéskorlátozást, beleértve a súlyos büntetéseket, az abortuszt, sőt gyakran a sterilizációt is. A 2015-ben engedélyezett „kétgyermek-politika” egy fokozatosan enyhülő gyakorlat része, mivel Kína munkaképes korú népessége csökkenni kezdett.

A kínai miniszterelnökhöz 2018 áprilisában eljuttatott megvalósíthatósági tanulmány szerint csak korlátozott előnye lenne az ország egész területére érvényes születéskorlátozás feloldásának. A miniszterelnök azt kérte, hogy további, alapos kutatással támasszák alá a bekövetkező népesedéspolitikai változás társadalmi hatását.

E döntés alig fogja fellendíteni az újszülöttek számát Kínában – állítja a Kína és a Globalizáció Kutatóközpontjának egyik senior kutatója. Kínában a születésszám drámai mértékben fog tovább csökkenni, mivel a termékeny korú nők száma jelentősen mérséklődik, de lanyhul a nők termékenységi hajlandósága is. A kínai döntéshozóknak további intézkedéseket kell tenniük a termékenység növelésére, mert két évvel a kétgyermekpolitika bevezetése után 2017-ben 3,5%-kal csökkent az élve születések száma 2016-hoz viszonyítva. A 2016. évi majdnem 8%-os növekedés felét a 2017. évi csökkenés erodálta (2015-ben 16,6, 2016-ban 17,9, 2017-ben 17,2 millió újszülöttet regisztráltak Kínában – Hajnal Béla megjegyzése).

Az „őszülő” kínai társadalomnak számos következménye lesz a nemzetre és a világra – hangsúlyozta a kínai államfő –, beleértve a gazdaságot, a nyugdíjrendszert és az egészségügyi kiadásokat. Az államtanács előrejelzése szerint Kínában a 60 éves és idősebb népesség aránya 2030-ra eléri a 25%-ot, a 2010. évi 13% helyett. Az alacsony születési arányszám és a relatíve kevés újszülött, valamint a kétgyermek-politika 2016. és 2017. évi adatai erős üzenetet küldenek a döntéshozók számára, jelezve, hogy a fiatal generációkban gyenge a hajlandóság több gyermek világra hozatalára – állítja a Gazdasági Reform Társaság alelnöke. Kína népességi helyzete lesz az akadály annak, hogy az államfő álma megvalósuljon: 2035-re modern orszaggá alakuljon át Kína. A Nemzeti Egészségügyi Bizottság 2018 márciusában törölte a „családtervezés” fogalmát a dokumentumokból, így 1981 óta először történik meg, hogy nincs születéskorlátozással kapcsolatos feladat a testület programjában.

Mialatt Teng Hsziao Ping elindított egy több évtizede tartó gazdasági fellendülést, súlyos demográfiai egyensúlytalanság alakult ki a népesség nemenkénti arányaiban, mivel a leány-magzatok nem elhanyagolható része az abortuszok áldozatává vált. Kínában a 100 nőre jutó férfiak száma 106, miközben a világátlag csak 102.

Az elmúlt évek szerény termékenységi eredményeiben annak is szerepe van, hogy a szülők gondolnak a második, esetleg a harmadik gyermek felnevelésének emelkedő költségeire is, mivel négy évtizeden át a társadalom hozzászokott az egy gyermek nevelésének kiadásaihoz. A kínai döntéshozók figyelmen kívül

hagyták a közgazdászok és a demográfusok jelzéseit arról, hogy a politika elveszíti ellenőrzését a változó születésszámok hatásairól, és az idősebb szülők haragja sem ér véget, amit a nagyobb család megalapításának elvesztése okozott náluk.

Még egy néhány évre kiterjedő „baby-boom” is nagy üzletet jelentene a gyermekek szükségleteit kielégítő termékek gyártásának és forgalmazásának. A kínai vásárlók például 11%-kal vásároltak több csecsemőknek gyártott terméket 2016 szeptembere és 2017 augusztusa között a megelőző 12 hónaphoz viszonyítva.

TÁRGYSZAVAK: termékenység, születésszabályozás, családtervezés, népesség öregedése, népesedéspolitika, Kína

HAJNAL BÉLA

98/2018

A demográfiai és magatartási tényezők hatása az életformára 1997 és 2017 között Németországban

Tim Hochgürtel: Demografische und verhaltensbedingte Einflüsse auf die Entwicklung der Lebensformen von 1997 bis 2017

Wirtschaft und Statistik, 2018. 5. sz. 80–91. p.

URL: https://www.destatis.de/DE/Publikationen/WirtschaftStatistik/2018/05/DemografischeUndVerhaltensbedingteEinfluesse_052018.pdf?__blob=publicationFile

A szerző két tényezőt vizsgál, amelyek együttesen alakították a családban, a párkapcsolatban és az egyedül élők, továbbá a 18 évesnél fiatalabbakat tartók számát, illetve arányait 1997 és 2017 között.

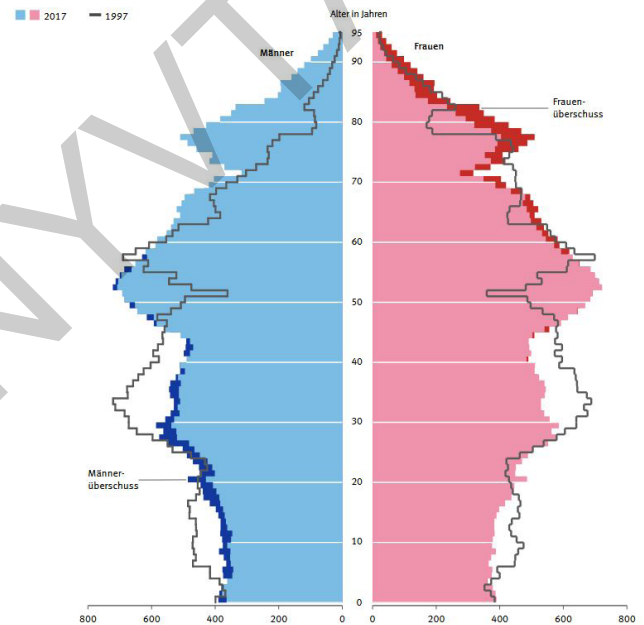
A korfa összehasonlítja többek között a 30–39 éves korcsoportok 1997. és 2017. évi létszámait. Az ötvenes és hatvanas években született népes évszázadok e két évtized alatt rendre túlléptek a kiskorú gyermek nevelésén, és nagyobb lett az egyedül élők aránya.

A németországi mikrocenzus módszertana a két évtized során több alkalommal változott, a szerző jegyzetei utalnak az 1997 és 2017 közötti tárgyév adatainak felmérési és teljes körre számítási eljárásaira.

Németország teljes népességén belül megfigyelték az egyedül élőket, az élettársakat gyermek nélkül, a családokon belül a házastárral és a nélkül élő gyermekteleneket, a legalább egy 18 évnél fiatalabb gyermeket nevelő házaspárt, illetve csonka családot. A felmért nem házas gyermekek csoportján belül megkülönböztetik az egy és a két szülővel élőket, és ezen belül a 18 évnél fiatalabbakat.

Németország népességének összetétele a két évtized során úgy változott, hogy

- a kiskorú gyermek nélkül élettársi kapcsolatban élők 2017. évi számaránya 3 százalékponttal nagyobb, mint 1997-ben;
- a kétszülős családok számaránya 2017-ben 18,8% (1997-ben 22,8%) legalább egy kiskorú (nem házas) gyermekkel;
- a kiskorú gyermeket egyedül nevelő szülők számaránya 2017-ben 4,5% (1997-ben 3,9%);
- a gyermek nélküli párok 2017. évi száma 1,2 milliával nagyobb, mint 1997-ben;
- a házastársi kapcsolatban élők 2017. évi száma 1,9 milliával kisebb, mint 1997-ben.

1. ábra: A korfa nemek és életkor szerint Németországban, 1997, 2017 (1000 fő)*

*A népességszám forrása Németország mikrocenzusa. A vastagított diagramrészek a férfiak és a nők számának a különbségei a korcsoportokban.

A mikrocenzus adatai alapján felmért szerkezetváltozás okai nem csupán a németországi demográfiai folyamatok, például a társadalom idősödése, a családalapításkor és az első gyermek születésekor elért életkor növekedése stb. A szerző azt vizsgálja, hogy a megváltozott magatartási minták hatása milyen erős az egyéni életformákra, ezen belül a családra, az élettársi kapcsolatra, illetve a gyermekvállalásra. A 2017. évi népességszámokat a megfigyelt kategóriák 1997. évi számarányaival normalizálva számítható a demográfiai hatások súlya, összehasonlítható az egyes életformák mutatósorozata az egyének kora és neme szerint a két tárgyévben.

Háztartások életforma szerinti kategóriái	1997.		2017.		2017, a népesség korcsoport és nemek szerinti 1997. évi súlyaival	Teljes változás 1997–2017	ebből a standardizálás hatása	Demográfiai tényezők aránya	
	évi mikrocenzusban								
	1000 fő	%	1000 fő	%					1000 fő
Összes megfigyelés	38 060	100	41 945	100	39 912	100	X	X	X
<i>Egyedül élő</i>	14 285	37,5	18 483	44,1	17 415	43,6	+29,4	+21,9	25,4
<i>Élettársak</i>	10 704	28,1	11 887	28,3	10 642	26,7	+11,0	−0,6	.
Család (gyermek nélkül)	13 070	34,3	11 575	27,6	11 855	29,7	−11,4	−9,3	18,7
<i>Házaspár</i>	10 831	28,5	8 956	21,4	9 254	23,2	−17,3	−14,6	15,9
<i>Egy családtag</i>	2 240	5,9	2 619	6,2	2 601	6,5	+16,9	+16,1	4,6
Család (kiskorúval)*	9 434	24,8	8 204	19,6	8 952	22,4	−13,0	−5,1	60,8
<i>Házaspár</i>	8 092	21,3	6 655	15,9	7 269	18,2	−17,8	−10,2	42,7
<i>Egy eltartó</i>	1 342	3,5	1 549	3,7	1 684	4,2	+15,4	+25,4	

1. táblázat: A demográfiai és a magatartási tényezők hatásai a háztartások életforma* szerinti összetételére és a számarányok változásaira Németországban, 1997, 2017

*A népességszám forrása Németország mikrocenzusa kategóriák szerint. Az élettársi kapcsolatok és a családok száma az egyének felmért mutatóiból felezéssel számított érték. A kiskorúak csoportja az egyedülálló, 18 évnél fiatalabbakat tartalmazza. A standardizált mutatósorozat előjeles változása méri a magatartási tényezők hatásait. A demográfiai tényezőktől függő rész súlyai a táblázat utolsó oszlopában az 1997 és 2017 közötti teljes változásra (= 100) vonatkoznak.

Az egyedülállók 2017. évi száma mintegy 18,5 (1997-ben 14,3) millió fő, a növekmény 29%. Arányuk a teljes népességben 17,6%-ról 22,6%-ra nőtt. A kor és nemek szerinti 1997. évi arányokkal a 2017. évi normalizált számuk 17,4 millió fő lenne; eszerint a két évtized demográfiai folyamatai magyarázzák a teljes 29%-os növekmény negyedét.

A kétféle hatásból a demográfiai tényezők főként a kiskorú gyermeket eltartó családok csökkenő arányát magyarázzák, viszont nagyobb részben a magatartási tényezők hatására utal a családok 2017. évi arányának 1997-hez mért csökkenése.

A demográfiai tényezők súlya mintegy 16% a gyermek nélküli házaspárok számarányának változásában (−17,3%). A gyermek nélküli élettársi kapcsolatban élők száma csaknem teljes mértékben a demográfiai hatásokra nőtt, elhanyagolható a magatartási tényezők változása.

A két évtizedben csökkent (−17,8%) a gyermekes házaspárok aránya, ugyanakkor nőtt a gyermeket nevelő csonkacsaládoké (+15,4%). A gyermeket egyedül nevelő szülők csoportjának 1997. évi súlyokkal modellezett száma mintegy 25%-kal nagyobb lenne, mint a csoport felmért tényleges adata, itt a demográfiai hatások a magatartási tényezőket részben ellensúlyozták.

TÁRGYSZAVAK: mikrocenzus, demográfiai változók, magatartási tényezők, háztartás, család, párkapcsolat, eltartott gyermek, 1997–2017, Németország

NÁDUDVARI ZOLTÁN

99/2018

A válás negatív hatásai és a lehetséges intervenció programok kialakítása, javítása az Amerikai Egyesült Államokban

Mariah Eaton: Negative Effects of Divorce and Possible Intervention Program Development and Improvement Intuition. *The BYU Undergraduate Journal in Psychology*, 2018. 1. sz. 34–48. p.

URL: <https://scholarsarchive.byu.edu/intuition/vol13/iss1/4>

Egy 2014-ben végzett felmérés rámutatott arra, hogy az Amerikai Egyesült Államokban a házasságok csaknem fele végződik válással. Számos kutatási eredmény pedig azt támasztja alá, hogy a szülők válása negatívan hathat a gyermekekre mind pszichológiai, mind pedig mentális értelemben. Az alábbiakban ismertetett tanulmány mindemellett, hogy összegyűjti, össze is hasonlítja azon kutatásokat, amelyek a válás gyermekekre gyakorolt érzelmi, mentális, szociális, fizikai hatásait vizsgálják. Bizonyos, hogy a válás amellet, hogy a gyermekek érzelmi egészségét veszélyezteti, viselkedési problémákat is okoz, mint például a megnövekedett agresszió vagy az alacsony kommunikációs készség. Bár az Amerikai Egyesült Államokban hivatalosan 0 éves kortól 18 éves korig tart a gyermekkor, a felsorakoztatott tanulmányok az általános iskolás és középiskolás korú gyermekekre fókuszálnak. Lényegében olyan prevenció programok, amelyeknek az a céljuk, hogy megelőzzék a válás okozta lelki és egyéb sérülések kialakulását. A tanulmány eze-

ket a programokat és az általuk alkalmazott metódusokat elemzi, hasonlítja össze a résztvevőkre gyakorolt hatásuk alapján. A javulás mértéke alapján rangsorolva próbálja megtalálni a leghatékonyabb módszert oly módon, hogy az egyes programok sikeres metódusait összegyűjtve egy új programot fejleszt ki, amelybe ezeket a hatékony komponenseket ülteti át.

Jelen áttekintés mindezekon felül arra is törekszik, hogy hangsúlyozza a további kutatási és intervenciók programok szükségességét azért, hogy összegyűjti a válás gyerekekre gyakorolt „ártó” hatásait. Sajnos elmondható, hogy a szülők válása esetén a gyermekek lelki állapotának vizsgálata háttérbe szorul, a fókusz többnyire a szülőkre helyeződik. Kutatások támasztják alá, hogy a gyermek-szülő kapcsolat a válás során gyengül, majd pedig azt követően folyamatosan tovább romlik. A „kis amerikai harcosok”, ahogyan néhány elemzés nevezi őket, gyakorta szembesülnek érzelmi, fizikai, társadalmi kudarcokkal. Nehézségekkel néznek szembe az iskolában, és ez továbbgyűrűzve akadályt gördít a sikeres felnőtté válás elé, gátat vet karrierjüknek, munkájuknak. Továbbmenve, néhány kutatás azt sugallja, hogy nehezebben alakítanak ki párkapcsolatot, hajlamosabbak lehetnek az erőszakra, problémák alakulhatnak ki későbbi családjukban.

A tanulmány által vizsgált kutatásokról összességében mindenképpen elmondható, hogy számos hatékony programot fejlesztettek ki, azonban ezek továbbfejlesztése és széles körű alkalmazása megfeneklett. Mindegyik alkotott valami egyedit a saját területén, ám egyik sem tartalmaz olyan elemeket, amelyek a szociális készségek fejlesztését lennének hivatottak elvégezni, mivel leginkább a válás okozta érzelmi problémák kezelésére fókuszálnak, így a társadalmi egészség egyensúlyba hozása háttérbe szorul. Pozitívum viszont, hogy a górcső alá vett intervenciók programok mindegyike precízen kidolgozott tanácsadási és segítségnyújtási stratégiával rendelkezett. Némelyek a szülők közötti kapcsolat javítását helyezik előtérbe, mások a gyermekek önbecsülését javítják, megint mások pedig a beilleszkedési készségeket fejlesztik. Egy valóban sikeres programnak azonban ötvöznie kell az alább felsoroztatott öt program összes komponensét:

- Az Új Kezdet Program (NBP) célja a mentális egészség javítása, a szülők és gyermekek közötti kapcsolat harmonizálása. Az NBP magában foglalja a szülők és a gyermekek terápiás foglalkozását, valamint a gyermekek környezetének olyasfajta átalakítását, amely megkönnyíti az átmeneti időszak „túlélését”.
- A Válás Gyermekai (KIDS) elnevezésű program, hasonlóan az NBP-hez, az érzelmi problémák csökkentését, a szülők és gyermekek közötti kapcsolat javítását tűzte ki célul.

- Az Elvált Szülők Gyermekeit Segítő Program (CODIP) a gyermekek azon képességének fejlesztésére összpontosít, amelynek segítségével képesek egyrészt beazonosítani érzéseiket, érzelmeiket, másrészt beszélni is tudnak ezekről (különösen a válásról). Célja, hogy megszüntesse vagy legalább csökkentse a családi problémák miatt kialakult szorongásait, és ezáltal az érzelmi és viselkedési problémákat is megoldja.
- A COPE-programok célja, hogy segítsék a szülőket a meglévő készségek fejlesztésében a gyermekekkel való kapcsolat erősítésére, az együttműködés fokozására és a problémák megoldására, a megfelelő kommunikációs, verbális készségek kialakítására, a válaszáadási képesség csiszolására.
- Az Egészséges Család Építése elnevezésű (BHF) program célja azonosítani azokat a tényezőket, amelyeknek végső kimenete a válás, ezt felismerve pedig megtanítani mind a szülőknek, mind a gyermekeknek az ilyen tényezőkre való pozitív reagálást.

Összefoglalva tehát egy igazán hatékony, összetett válságkezelő programrendszerrel van szó. Számos komponensből épül fel, amelyek az élet szinte minden területére kiterjednek, az érzelmi és mentális állapottól kezdve az önbecsülés javításán át a verbális és szociális készségek fejlesztéséig. Hangsúlyt fektet a szülők és gyermekek közötti megfelelő kommunikáció kialakítására, mindezzel segítve a gyerekeket az esetleges kudarcok sikeres legyőzésében.

TÁRGYSZAVAK: válás, szülő-gyermek kapcsolat, pszichológiai hatások, intervenciók programok, Amerikai Egyesült Államok

KÁLMÁN RITA

100/2018

A felsőfokú végzettségűek arányának alakulása a fejlett világban

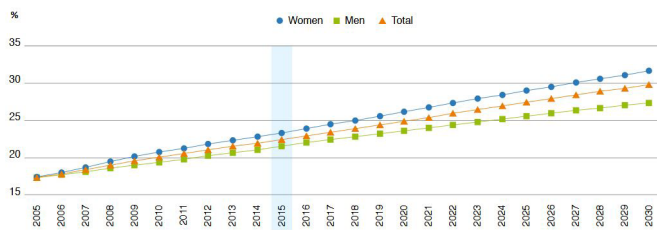
How is the tertiary-educated population evolving?

Education Indicators in Focus, 2018. 61. sz. 1–6. p.

DOI: [10.1787/a17e95dc-en](https://doi.org/10.1787/a17e95dc-en)

Az OECD tanulmánya a 25–34 éves korcsoporthoz tartozó népesség felsőfokú végzettségének eddigi és várható alakulását vizsgálja. Az elemzés az OECD-hez és a G20-hoz tartozó országokra terjed ki a következők szerint: az Európai Unió országai (Bulgária, Ciprus, Horvátország, Málta és Románia kivételével); Észak-Amerika (Kanada és az Amerikai Egyesült Államok); Latin-Amerika (Argentína, Brazília, Chile, Kolumbia, Costa Rica és Mexikó); Kelet-Ázsia és a Csendes-óceán térsége

(Ausztrália, Indonézia, Japán, Dél-Korea és Új-Zéland); más OECD-országok (Izland, Izrael, Norvégia, Svájc és Törökország), valamint Kína, India, Oroszország és két, a G20-hoz tartozó egyéb ország (Szaúd-Arábia és a Dél-afrikai Köztársaság).

1. ábra: A 25–34 éves, felsőfokú végzettségű népesség arányának alakulása, (2005–2030)

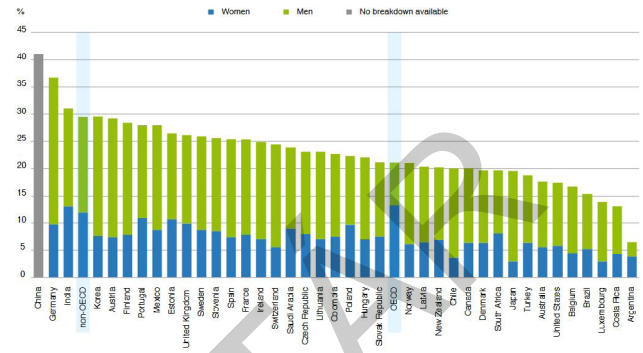
Forrás: OECD (2017), Education at a Glance (adatbázis) a tagországoknál és a Wittgenstein Centre for Demography and Global Human Capital (2015), <https://witt.null2.net/shiny/wic/>, valamint Robert Barro és Jong-Wha Lee (2013), *A new data set of educational attainment in the world, 1950–2010*, <https://www.barrolee.com/>, az OECD-hez nem tartozó országoknál. A népességbecslések alapja az ENSZ 2017-ben megjelent kiadványa, a *World Population Prospects 2017*, <https://esa.un.org/unpd/wpp/>.

A vizsgálat fő megállapítása, hogy a fiatal felnőttek között folyamatosan nőtt a felsőfokú végzettségűek aránya az elmúlt évtizedben, mind az OECD-hez, mind a G20-hoz tartozó országokban, és ez a tendencia feltehetően folytatódni fog a közeli jövőben is. A diplomások aránya e korcsoportban a 2005. évi 17%-ról 2015-re 22%-ra emelkedett, és 2030-ban várhatóan eléri a 30%-ot.

A diplomaszerezésben fokozatosan nyíló olló figyelhető meg a nők javára, ami különösen 2010 után gyorsult fel, és várhatóan tovább tart a következő 10-15 évben is. 2005-ben a felsorolt országok átlagában a 25–34 éves férfiak és nők felsőfokú oklevéllel rendelkező rátái még egyenlők voltak (17%), ami 2015-re a nőknél 23%-ra emelkedett, de a férfiak körében csak 23%-os arányt ért el. A trendeket követve 2030-ra a diplomás nők részesedése 32%-ra nő, míg a férfiaknál ez a ráta 27% körül várható. A felsőfokú végzettségűek számának előre jelzett növekedése nem meglepetés, mert a munkaerőpiacon jelentős igény fogalmazódik meg a szakképzett munkaerő iránt, különösen a felgyorsult technológiai változások miatt. A kormányok felismerték ennek jelentőségét, elősegítve a felsőfokú képzést a pénzügyi támogatások növelésével is. Nagy kihívás, hogy az egyetemeken és főiskolákon megszerzett tudást minél jobban felhasználhassák a változó munkaerőpiac növekvő szükségleteihez viszonyítva.

A felvétel az OECD-országokban 2017-ben volt, míg a többiben 2016-ban. A vizsgálat megállapítja, hogy azokban az országokban mérték a leggyorsabb növekedést, ahol elmaradás volt a felsőfokú végzettségűek arányában, míg ahol e téren korábban értek el jelentős eredményeket, lassúbb javulás következett be. Kínában

és Latin-Amerikában 2015-ben 16, illetve 20% volt a diplomások aránya, ahol különösen gyors felfutás várható (évi átlagban 2,5%-kal fog növekedni a felsőfokú oklevéllel rendelkezők száma). Az észak-amerikai országok (48%) és Oroszország (60%) 2015. évi kiemelkedő értékei után már csak jóval lassúbb (évi kevesebb, mint 1,5%-os) emelkedéssel lehet számolni.

2. ábra: A STEM-szakokon diplomát szerettek aránya és nemek szerinti bontása (2015)

Források: OECD (2017), Education at a Glance (adatbázis); India esetében: University Grants Commission Annual Reports, <http://www.ugc.ac.in/page/Annual-Report.aspx>; Kína esetében: Kínai Statisztikai Évkönyv 2017, <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2017/indexeh.htm>; Argentína, Kolumbia, Costa Rica, Szaúd-Arábia és Dél-Afrika esetében az UNESCO Statisztikai Intézete.

A mintában lévő országok népességének változása különböző mértékű. Az Orosz Föderációban az e korcsoporthoz tartozók száma várhatóan évente 4%-kal csökken, emiatt a képzésben részt vevők arányának emelkedése ellenére az OECD-G20 csoportban az orosz fiatal felnőtteknek az összeshez viszonyított aránya 2015 és 2030 között várhatóan 4 százalékponttal mérséklődik. Kanada, az Egyesült Államok és az EU23 országok aránya minden bizonnyal változatlan marad 2030-ban 2015-höz viszonyítva. Kína és India 25–34 éves korcsoportú fiataljainak száma az összes 60%-a (40%-át teszik ki a felsőfokú végzettségűeknek), ami 2030-ra azonos szintű marad, úgy, hogy Kína aránya 4 százalékponttal csökken,¹ míg Indiáé ugyanilyen mértékben nő. 2030-ban India egyedül a diplomások egyötödét adja majd az OECD-G20 országcsoportban.

A Világbank előrejelzése szerint a felsőfokú végzettséget szerzett fiatalok iránt a munkaerőpiac kereslete és kínálata egyensúly közeli állapotba kerülhet, de úgy, hogy megnövekszik az országok közötti migráció és az átképzések is gyakoribbá válnak. Kína és India az OECD-G20-ak felsőfokú népességének nemcsak 40%-át adja, de vezető szerepet töltenek be a természettudományi, technológiai, műszaki és matematikai science, technology, engineering, mathematics – STEM) képzésben. E két országban 2015-ben a diplomát

¹ A korábbi egygyermek-politikával összefüggésben – Hajnal Béla megjegyzése.

szerzettek 30%-a kapott STEM-oklevelet, míg az OECD-országokban csak 21%-uk. A munkaerőpiac globálissá és rugalmassá válása miatt Kínában és Indiában a trend folytatása várható. A STEM-szaktudás egyre fontosabbá válik, a kereslet irántuk nő, és jobban fizettek is, mint más felsőfokú végzettségűek. A STEM-tudományterületen a nők kisebb arányban vannak jelen az oklevelet szerzettek között, arányuk az OECD-ben 31, a többiben 38%. Kivételt képez Argentína, ahol a STEM-diplomák 59%-át nők kapták kézhez.

Egyik fontos cél a nők STEM-választásának növekedése egyenlőségi és méltányossági okokból, másrészt biztosítani kell a nőknek a korábban hagyományosan férfi foglalkozásokhoz való hozzájutás lehetőségét. Egy további ok, hogy a végzettségek biztosabb foglalkoztatottságot és magasabb kereseteket tesznek lehetővé, ami együtt jár a termelékenység javulásával. A STEM-területeket vonzóvá kell tenni a nők számára, hogy hozzájárulhassanak a szektor expanziójához és növeljék a termelékenységet és a teljesítményt. A különböző neműek együttes jelenléte növeli a munkahelyeken a termelés volumenét.

TÁRGYSZAVAK: felsőfokú végzettség, nemek szerinti különbség, munkaerőpiac, STEM, OECD, G20, nemzetközi összehasonlítás, Kína, India,

HAJNAL BÉLA

101/2018

Ikerregiszter létrehozása: különösen értékes forrás a magatartás genetikai, epidemiológiai, biomarker¹ és „omikai”² vizsgálatai számára

Veronika V. Odintsova – Gonneke Willemsen – Conor V. Dolan – Jouke-Jan Hottenga – Nicholas G. Martin – P. Eline Slagboom – Juan R. Ordoñana – Dorret I. Boomsma: Establishing a Twin Register: An Invaluable Resource for (Behavior) Genetic, Epidemiological, Biomarker, and ‘Omics’ Studies

Twin Research and Human Genetics, 2018. 3. sz. 239–252. p.

DOI: [10.1017/thg.2018.23](https://doi.org/10.1017/thg.2018.23)

¹ A biomarker (biológiai jelzőanyag) olyan vegyület, amely többek között jelzi egy-egy betegség jelenlétét, illetve annak súlyosági fokát.

² „Omikai” eljárások: genomika (az élőlények genomjának, a szervezet teljes örökítő információjának tanulmányozása), transzkriptomika (a sejtben vagy szervezetben megtalálható RNS-molekulák összességének strukturális és funkcionális vizsgálata), proteomika (a fehérjék, különösen azok strukturájának és funkcióinak nagyszabású vizsgálata) és metabolomika (az anyagcseretermékekkel kapcsolatos kémiai folyamatok vizsgálata). Általános célkitűzésük az egy szervezet strukturáját, funkcióját és dinamikáját létrehozó biomolekulák halmazainak kollektív jellemzése és számszerűsítése.

Az ikerregiszterek mint kutatási forrásoknak hosszú és sikeres a múltja, és ígéretes a jövője is. Ezt ezernyi tanulmány igazolja az orvosbiológia és a társadalomtudományok számos területén, az emberi jellemzők változásait befolyásoló genetikai és környezeti hatásokra vonatkozó becslések készítésével. Az ikerminták egyedisége, a módszertani megközelítések megbízhatósága és sokfélesége, valamint az elmúlt évtizedek során felhalmozott hatalmas adatmennyiség jellemzi az ikerregiszterek értékes hozzájárulását a tudományok, köztük a társadalomtudományok fejlődéséhez. Sokoldalú alkalmazkodóképességük a különféle forráskönyvekhez, valamint az együttműködésre való alkalmasságuk a jövőben is megőrzi értéküket a komplex fenotípusokra³ vonatkozó ismeretek bővítése szempontjából. Bár az elkövetkező évtizedek globális kutatási menettrendjeit nehéz megjósolni, az ikernyilvántartások hozzájárulhatnak a megértéshez gyakorlatilag minden olyan területen, amely az emberi egészséggel és viselkedéssel kapcsolatos. A lakossági nyilvántartások, különösen, amikor a teljes népességet reprezentálják, igen jelentősek lehetnek a születési évjáratok szerinti epidemiológiai vizsgálatokban.

Az ikerkutatások egyedi jellemzői, beleértve a genetikai és a közös környezeti háttér figyelembe vételét, lehetővé teszik olyan kérdések megválaszolását, amelyek más kutatási programokban nem könnyen megoldhatók. Ezek a lehetőségek nagyon hasznossá teszik az ilyen kutatásokat a gének és a környezet közötti, illetve az ok-okozati összefüggések tanulmányozásában.

Az ikerpárok – különösen az egypetéjűek – rendkívül sok információval szolgálnak a fenotípusok változásait, a patogenezis folyamatait, az epigenetikai mechanizmusokat és a zigóta kialakulása utáni genetikai változásokat illetően, továbbá modellként szolgálhatnak a génhibák kutatásához. Az ikervizsgálatok ajánlhatók egyebek között a genetikai variánsokkal kapcsolatos GWAS⁴-elemzésekben, egyes oksági hipotézisek erőteljesebb tesztelésében, a farmakogenomikai vizsgálatok stratégiájának kialakításában és a betegségek biomarkereinek kiértékelésében. Továbbá, mivel számos nem klasszikus vizsgálati modellt alkalmaznak, az ikernyilvántartásokon alapuló adatok más erőforrásokkal is integrálhatók a kutatás ösztönzésére a humán kutatások gyakorlatilag minden területén. Talán a legjobb példát az iker biobankok⁵ közreműködése szolgáltatja számos nagy asszociációs vizsgálatban, amelyekről az utóbbi évtizedben publikációk is születtek.

³ A fenotípus egy élő szervezet megfigyelhető, észlelhető egy, több vagy összes jellemzője, vonása.

⁴ GWAS: teljes genomra kiterjedő asszociációs vizsgálat.

⁵ Olyan mintagyűjtemények, amelyek mintái élőlények testéből származnak.

Az ikerregiszterek felhasználhatóságát növeli, hogy hagyományosan az együttműködésen alapuló munkára ösztönöznek. Kutatási forrásként és tudományos környezetük alapján egyrészt mód van a különféle nyilvántartások adatainak összekapcsolására, másrészt nyilvánvalóvá lehet tenni, hogy igen nagy mintákra van szükség a kutatókat érdeklő kérdések megválaszolásához, vagyis az együttműködés szinte kötelező. Ennek megfelelően számos konzorcium és együttműködési kezdeményezés jött létre (GenomeEuTwin, EuroDiscoTwin, CODATwins), hogy ikrek számos évjáratának adatait lehessen összekapcsolni a komplex humán fenotípusok genetikai és környezeti vizsgálata érdekében. További kezdeményezés az Ikerregiszterek Nemzetközi Hálózata (INTR), amely a Nemzetközi Ikerkutatói Társaságból (ISTS) nőtt ki, és kutatási együttműködéseket hoz létre az ikerregiszterek és a nemzetközi tudományos közösség között. Ezen túlmenően a biobankok használatának hatékonysága a hozzáférhetőségük mértékével arányos.

A központi közös adatbázis létrehozása a kutatói közösség számára lehetővé teszi a nyers és a feldolgozott adatoknak, az esettanulmányok és az imputációk referenciaadatainak tárolását és összekapcsolását a klinikai fenotípusokkal annak érdekében, hogy az adatokat ne csak egyes kutatócsoportokban, hanem együttműködő, multicentrikus és konzorciumi projekteken is hatékonyan használhassák. Például a GWAS-módszer megjelenésével kihasználták az ilyen több központú együttműködéseket, hogy több ezer, a beteg fenotípusokkal szoros kapcsolatban álló összetett variáns sikeres azonosítását lehessen elvégezni. A nagy adatbázisok lehetővé teszik a genetikai, DNS-metilációs, génexpressziós szintre, a fehérjék, lipidek, metabolit szintű információk, valamint a betegség/fenotípus szintjére vonatkozóan végzett kutatásokat. Európában például a Biobanking, a BioMolecular Resources Research Infrastructure-höz csatlakozott biobankok és a nemzeti hubok azonos platformokon generáltak és osztottak meg „omikai” adatokat, meglévő fenotípus-adatokkal kombinálva.

Napjainkban a tudományos ismeretek fejlődése megkívánja az ilyen együttműködéseket a befektetett erőforrások optimalizálására. Ebben az ikerregiszterek és a hozzájuk kapcsolódó biobankok óriási potenciállal rendelkeznek, és hatékonyságuk megsokszorozódik, ha az erőfeszítések összekapcsolódnak. A tanulmány szerzőinek nem állt szándékában felsorolni a pontos teendőket, hanem inkább kiemelni azokat a főbb szempontokat, amelyek alapján különbséget lehet tenni egy elszigetelt kezdeményezés és egy sikeres, hosszú távú tudományos erőforrás között.

TÁRGYSZAVAK: ikerregiszter, ikerkutató, fenotípus, genotípus, biobank, GWAS-vizsgálat, zigotizáció meghatározása

RÓZSA GÁBOR

102/2018

„Ejnye, én csak egy nyomorult kelet-európai vagyok az ügyintéző szemében”: kelet-európai EU-országokból érkezett bevándorlók tapasztalatai a (transznacionális) társadalombiztosítási jogosultságokkal

Elisabeth Scheibelhofer – Clara Holzinger: ‘Damn It, I Am a Miserable Eastern European in the Eyes of the Administrator’: EU Migrants’ Experiences with (Transnational) Social Security

Social Inclusion, 2018. 3. sz. 201–209. p.

DOI: [10.17645/si.v6i3.1477](https://doi.org/10.17645/si.v6i3.1477)

Az Európai Unió világszinten is egyedülálló szabályozásának köszönhetően polgárai szociális jogosultságait magukkal vihetik az unión belüli kivándorlás esetén. Ez a politikai és jogi megállapítás azonban kétségessé válik, amint szociológiai szempontból is megvizsgálják a bevándorlók tényleges tapasztalatait. A 2015 és 2018 között végrehajtott TRANSWEL nemzetközi kutatási projekt a szociális jogok hordozhatóságának szabályozásait, gyakorlatait és korlátozásait elemzi úgy, hogy az Európai Unió bővítése utáni munkaerő-vándorlás tapasztalatait hasonlíttja össze négy országpár – Magyarország és Ausztria, Bulgária és Németország, Lengyelország és az Egyesült Királyság, valamint Észtország és Svédország – között. A vizsgálat azt igazolta, hogy a vándorlást választó uniós polgárok gyakran kirekesztéssel és diszkriminációval szembesülnek, jogosultságukat megkérdőjelezzik. Az érintettekkel folytatott kvalitatív interjúk alapján a szerzők azt állítják, hogy a „régie” uniós tagországok jóléti intézményei részlegesen kizárják és sok esetben diszkriminálják a más európai uniós országokból érkezett polgárokat. Mindehhez a tapasztalatok szerint két fő tényező szolgáltat alapot. Az első a transznacionális szabályozások és adminisztratív rendszerek bonyolult rendszerében történő eligazodás nehézsége, a második annak a bizonyításnak a terhe, hogy az illető személy az adott tagország hatáskörébe tartozik. A tanulmány rámutat arra, hogy az Európai Unió – amelyet általában a szociális jogok hordozhatóságának globális példjaként említenek – kimutatja hibáit és korlátait, amint a bevándorlók tényleges tapasztalatait vizsgálják ebben a többszintű kormányzási rendszerben.

Tény, hogy az Európai Unió a társadalombiztosítás irányítására vonatkozóan világszerte egyedi szabályokat állapított meg az unión belüli polgárok számára, ám az egyéneknek a (transznacionális) társadalombiztosításhoz való hozzáféréssel kapcsolatos tapasztalatai árnyaltabb képet mutatnak. A négy országpárban a bevándorlók tapasztalatai és értelmezései meglepően

hasonlók narratíváik sok kritikus pontjában. A megfelelő tájékoztatás megszerzésének és a társadalombiztosítási rendszerek labirintusain keresztül történő navigálásnak a nehézségei ismételten felmerültek a 81 interjú során, miután a magánszemélyek a családi ellátás, a munkanélküliség, a nyugdíj vagy az egészségügy területén társadalombiztosítási ellátásokhoz próbáltak hozzájutni. A kutatók ezen túlmenően azt találták, hogy a diszkrimináció tapasztalatai szinte egyöntetűek voltak interjúpartnereik számára, és hogy a transznacionális migrációban részt vevőket gyakran kirekesztették a szociális juttatásokból, amikor arra rászorultak.

A kutatási eredmények és különféle más források ismeretében kijelenthető, hogy a más EU-tagállamból bevándorolt polgároknak kis esélyük van az egyenlő bánásmódra, amikor a befogadó EU-tagállam valamilyen társadalombiztosítási juttatásáért próbálnak folyamodni. Konkrétabban, az eredmények az „új” tagállamokból az úgynevezett „régiekbe” vándorolt személyek egyenlőtlen hozzájutási esélyének mértékét is kimutatják. Jól látható tehát, hogy a különböző szinteken működő politikai érdekek ütközései állnak fenn. Míg az Európai Unió szabályozásai igyekeznek az unió állampolgárait megvédeni a diszkriminációtól – például vándorlásuk esetén befogadásuk elősegítésének támogatásával a társadalombiztosítási juttatások terén is –, az európai uniós szabályok (és bírósági döntések) átvétele és alkalmazása helyett országos és regionális szinteken inkább a más uniós országokból érkezett személyek kirekesztése fordul elő. Az Európai Unió belülről érkező bevándorlók számára az egyik legnagyobb akadály a transznacionális társadalombiztosítás útvesztőiben való eligazodás előtt annak bonyolultsága, valamint a jóléti rendszerek kiismerésének nehézsége, miközben az egyéni felelősséget is szem előtt kell tartani, ugyanis az új európai szociális modellben számítanak a polgárok aktív közreműködésére is. Yasemin Soysal essexi professzor magyarázata szerint az ilyen nehézségek végső soron elmélyítik a társadalmi rétegződést az unión belül. A szerzők megállapítják, hogy a tagállamok egyre inkább olyan adminisztratív akadályokat léptetnek életbe, amelyek az uniós szabályozáson alapulnak. Ez utóbbiak célja eredetileg a jóléti intézményekre vonatkozó államközi döntéshozatal segítése volt, tudniillik, hogy melyik tagállam felelős a szociális szolgáltatások nyújtásáért.

A társadalmi kirekesztés kezelése lényegesen eltér a vizsgálatban szerepelt négy befogadó országban (például Svédországban a személyi azonosító szám rendszerén keresztül), mivel különbözik a jóléti rendszerük és azok története is. Ugyanakkor a szerzők elméletileg is meg-alapozott vizsgálata során kimutatható volt az „új” tagállamok állampolgáraival szembeni társadalmi

kirekesztés gyakorlata mind a négy országpár esetében, mégpedig bizonyos közös vonásokkal. Ami a transznacionális szabályozások közös jellemzője, hogy minden vizsgált szinten egy adott szempontra fókuszálnak, mégpedig arra, amely társadalmi kirekesztést hoz létre azok számára, akik transznacionális családi konstellációkban élnek vagy akik állandóan két tagország között ingáznak.

Egy „rég” európai uniós tagállamban élni és dolgozni a hétköznapiakon nem feltétlenül elegendő ahhoz, hogy ott az érintett személy érvényesíteni tudja érdekeit. A szerzők által megkérdezett bevándorlók esetében a társadalmi juttatásokhoz való hozzájutás szempontjából meghatározó volt, hogy az illető aktív tagja legyen valamely szövetségnek, vagy közvetlen családtagja az adott nemzetállam polgára legyen. Kimondható tehát, hogy rejtett szakadék létezik az összes polgára számára egyenlőséget és szabad mozgást biztosító, belső határok nélküli, egyesült Európát hangoztató politikai retorikák és azok között, akik a hangoztatott alapelvek alapján egy másik uniós tagállamba költöznek.

TÁRGYSZAVAK: bevándorlás, kvantitatív interjú, társadalombiztosítás, kirekesztés, diszkrimináció, Európai Unió, kelet-európai országok, nyugat-európai országok

RÓZSA GÁBOR

103/2018

Előzetes elemzés a bevándorolt és a lakóhelyük elhagyására kényszerült nők elleni erőszakról Európában

Santiago Boira – Anita Nudelman – Tina Tsomaia: A preliminary analysis of gender violence among migrants and displaced people in Europe

Anthropological Researches and Studies, 2018. 8. sz. 49–62. p.

DOI: [10.26758/8.1.5](https://doi.org/10.26758/8.1.5)

Az elmúlt néhány évben az Európai Unióba irányuló állandó népességáramlás volt tapasztalható számos belépési ponton keresztül. Az Eurostat adatai szerint 2015-ben az unión kívüli országokból 2,7 millió bevándorló érkezett az EU28 tagállamaiba, legnagyobb számban Németországba, ezt követte az Egyesült Királyság, Franciaország, Spanyolország és Olaszország. Sokan a Közel-Keletről, Ázsiából, Afrikából és Amerikából származnak, és hosszadalmas háborúk, politikai, valamint gazdasági tényezők okán indultak útnak. Mindemellett nehéz meghatározni, hogy ez a migrációs folyamat mikor ér véget, főként a bevándorolt nők számára, mivel a befogadó társadalomban olyan létfontosságú

alkalmazkodási folyamat vár rájuk, amely évekig, sőt akár egy életen át is eltarthat.

Járványszintű méreteket öltött a bevándorolt nők ellen elkövetett családon belüli erőszak, azonban a kutatások csak nemrég kezdtek el foglalkozni ezzel a kérdéssel. A bevándorolt nők sérülékenysége, különösen a patriarchális társadalmakból érkezőké, a családon belüli erőszak és visszaélések számának növekedéséhez vezet. Ehhez hozzájárulnak még a bevándorlási folyamattal és a férfi-nő kapcsolatok természetével összefüggő különféle társadalmi és környezeti tényezők.

A nyelvi és kulturális, valamint jogi korlátok okozta női elszigeteltséget gyakran növeli a házastársaktól vagy élettársaktól való társadalmi-gazdasági függőség, amely nagyban befolyásolja még a panaszbenyújtási lehetőségeket is (például a rendőrségnél), akárcsak a támogató hálózatokhoz és a szakmai segítséghez való hozzáférést.

Azok a nők, akik nem állampolgárai a lakhelyükként szolgáló országnak, a fizikai és szexuális erőszak magasabb gyakoriságáról számoltak be; az áldozattá válás fő oka általában a családon belüli erőszak. Fontos figyelembe venni a nők szenvedését más kritikus globális kérdések és folyamatok, például a nőkereskedelem, a patriarchális kultúra hatásai, valamint a generáción belüli és generációk közötti konfliktusok esetében is.

Jelen cikk előzetes elemzést végez a családon belüli erőszak és a bevándorolt népesség közötti kapcsolattal foglalkozó, 2000 után megjelent publikációkról, ideértve az országon belül lakóhelyüket elhagyni kényszerülteket is. A cikk egy nagyobb tanulmány része, amely felméri a bevándorlási folyamathoz kapcsolódó különböző tényezők hatását és a családon belüli erőszak, beleértve a nőgyilkosságok számának növekedését, az Európai Unióban tartózkodó bevándorlókra koncentrálva.

Az Eurostat az EU28 tagállamain kívül született és 2016. január 1-jén valamely tagállam területén élő személyek teljes számát 35,1 millióra becsülte, míg további 19,3 millió személy született más EU-tagállamban, mint ahol éppen élt.¹ Az országon belül lakóhelyüket elhagyni kényszerült személyekre vonatkozó adatok szerint az Európai Unióban Cipruson a legmagasabb a konfliktusok következtében menekülők száma, 272 000 fő.²

A tanulmány olyan tudományos cikkek előzetes áttekintésén alapul, amelyek uniós országokban családon belüli erőszakot elszenvedett bevándorolt nőkkel foglalkoznak. A vizsgálat információforrásaként

a Scopus adatbázist³ választották, mivel ez az egyik legátfogóbb adatbázis, amely magában foglalja a legtöbb indexelt és legrepresentatívabb tudományos publikációt. Az adatletöltés 2017 augusztusában történt.

A bevándorló népességre vagy a lakóhelyük elhagyására kényszerült személyekre vonatkozó publikációk száma 414 volt. Ebből csupán 70 (16,9%) vonatkozott az Európai Unióra. A két ország, amelyre a legtöbbet hivatkoznak: Spanyolország és az Egyesült Királyság, ez azonban szorosan összefügg a kutatók szakmai hovatartozásával, akik többnyire spanyol és brit egyetemen dolgoznak, kutatnak.

Számos tényező következtében a migrációt gyakran a családon belüli erőszak növekvő veszélye kíséri, főként a nők esetében, akik társadalmi és gazdasági hátrányt szenvednek a befogadó országokban is.

A migrációval és a családon belüli erőszakkal foglalkozó tanulmányok tematikus elemzése ebben a tanulmányban több fontos kérdésre is rávilágított, beleértve a bevándorolt nők elleni erőszak gyakoriságát, a családon belüli erőszak formáit és körülményeit, a jogi, gazdasági környezet és a társadalmi-kulturális korlátok hatását, a konfliktus és a háború hatását, az erőszak következményeit, valamint az intervenciók stratégiáira vonatkozó javaslatokat.

A szerzők kiemelik, hogy az elemzett vizsgálatokból hiányoznak a bevándorolt népesség, valamint az országon belül áttelepítettek körében előforduló nőgyilkosságokkal kapcsolatos konkrét tanulmányok. Ugyanakkor a különböző területekről származó nők csoportjainak vizsgálata során a kutatóknak óvakodniuk kell az általánosításoktól, mivel mindig lesznek különbségek és egyedi jellemzők, amelyeket figyelembe kell venni. Ugyanez a helyzet az etnikai hovatartozás és a kultúra összehasonlítása esetében is. Fontos, hogy a kutatócsoport tagjai közt mindig legyen néhány kutató a nők származási országából, ugyanis ez nagyban megkönnyíti a helyi életszemlélet megértését.

A bevándorolt nők megfigyelése során alapvető fontosságú, hogy a bevándorlás utáni helyzetet kockázati tényezőnek tekintsék. A befogadó országban ezek a nők gyakran nehézségekbe ütköznek a kulcsfontosságú szolgáltatásokhoz való hozzáférést illetően a nyelvi és szociokulturális tényezők miatt, valamint a gyakran tisztázatlan jogi státusnak és annak következtében, hogy a befogadó társadalom is gyakran fenyegetésként kezeli őket. Szükséges lenne azonosítani a különféle szervezetek, kormányzati és hivatalos európai intézmények támogatási és segítségnyújtási lehetőségeit, amelyekkel a bevándorolt nőknél tudnának segíteni, hogy leküzdjék a segítségnyújtás különféle korlátait és növeljék kulturális kompetenciájukat. Ezért alapvető

¹ Eurostat 2016 – Migration and migrant population statistics explained. Elérhető: <http://ec.europa.eu/eurostat/statistics>.

² IDMC 2017 – Internally Displaced Monitoring Centre, 2017. évi jelentés.

³ Az Elsevier hivatkozáskereső bibliográfiai adatbázisa.

fontosságú a bevándorlást felügyelő hatóságok, köztük a rendőrség, a jogi és az egészségügyi szakemberek tudatosságának és érzékenységének növelése is a nő és férfi bevándorlók konfliktusainak és problémáinak tekintetében. Ez lehetővé tenné számukra, hogy jelentősebb segítséget nyújtsanak, ezáltal hozzájárulva a családon belüli erőszak és a nőgyilkosság veszélyének csökkentéséhez.

E cikk korlátait illetően meg kell említeni az átfogó vizsgálati kategóriák azonosításának nehézségét, ami jelen tanulmányban abból ered, hogy az előzetes tanulmányhoz kizárólag cikk-kivonatokat használtak, amelyek egymást részben átfedő kategóriákat is tartalmaztak, és ez befolyásolhatja a jövőbeli tanulmányokat is.

A jövőbeli tevékenységeknek ötvözniük kell a kutatást, a megelőzést és a beavatkozást a már létező, ígéretes (jó) gyakorlatok figyelembevételével. Ez a cikkírók jövőbeli kutatásainak egyik célkitűzése is. Az Európában élő bevándoroltak és áttelepítettek körében előforduló nők elleni erőszakkal és nőgyilkossággal foglalkozó szélesebb körű tanulmány kidolgozása már folyamatban van, különös tekintettel a vándormozgalomban aktuálisan érintett csoportokra.

Jelen vizsgálat az Európa Tanácsban részt vevő olyan egyéb országokat is magában foglal, ahol akut az országban belül vándorlók problémája, mint például Ukrajna (1 653 000 fő), Törökország (1 108 000), Azerbajdzsán (582 000), Grúzia (208 000) és Bosznia-Hercegovina (98 000) – IDMC, 2017. A tanulmány foglalkozik a menekültek körében előforduló családon belüli erőszakkal is, arra való tekintettel, hogy az elmúlt években több mint egymillió ember érkezett az Európai Unióba Közép-Keletről és Afrikából, helyi konfliktusok és szörnyű körülmények elől menekülve származási országukból.

A folyamatban levő kutatás egyik célja, hogy az eredményeket a szakemberek kapacitásbővítésére használják, valamint a megelőzésre és a bevándorolt nők segítségére irányuló intervenciók elősegítése.

TÁRGYSZAVAK: nemzetközi vándorlás, bevándorolt nők, nemek közti egyenlőtlenség, erőszak, családon belüli erőszak, nők elleni erőszak

BÁNDI MELISSA

104/2018

A népesség-nyilvántartás használata vándorlási és integrációs kutatásokban: Dánia és Svédország példája

Romana Careja – Pieter Bevelander: Using population registers for migration and integration research: examples from Denmark and Sweden

Comparative Migration Studies, 2018. június 18. (online)

DOI: [10.1186/s40878-018-0076-4](https://doi.org/10.1186/s40878-018-0076-4)

A bevándorlók integrációjának kérdése egyre aktuálisabb kérdés az összes európai országban. Az integráció problémájának megbízható vizsgálatához a kutatóknak szisztematikusan, nagyszámú bevándoroltra és több időpontra vonatkozóan gyűjtött adatokhoz kell jutniuk.

Eldöntendő, hogy az adminisztratív nyilvántartások mint integrációs adatforrások alkalmazása javítja-e a bevándoroltakra vonatkozó információk minőségét. A dán és svéd népesség-nyilvántartások szisztematikusan gyűjtik az adatokat a teljes legálisan bevándorolt lakónépességről. A kutatók közvetlenül hozzáférhetnek ezekhez a nyilvántartásokhoz, és a két ország statisztikai intézetein keresztül össze tudják az adatokat kapcsolni más, speciális regiszterekkel. Ez utóbbiak longitudinális információkat szolgáltatnak a személyek egészségi állapotáról, foglalkoztatási helyzetéről, iskolai végzettségéről vagy lakóhelyéről, lehetővé téve, hogy a kutatók kifinomult modellezési technikák révén követhessék a bevándorlók integrációjának pályáit és azok összetevőit. Az ilyen vizsgálatok általában az összes érintett bevándorló népesség adatain alapulnak, és főként a helyi népesség és a bevándorlók különböző csoportjai közötti összehasonlításokat tartalmaznak, előtérbe helyezve az előbbieket és utóbbiak közötti különbségek csökkentésének szempontjait. A nyilvántartásokon alapuló tanulmányokból származó eredmények elismerése mellett meg kell azonban állapítani, hogy feltáratlanok maradhatnak az integrációs folyamat egyes láthatatlan aspektusai, mint például a befogadó társadalmak értékeinek és erkölcsi szabályzatainak elfogadása, mivel ezeket nem lehet a regiszterekben tárolt objektív információkból kinyerni.

Az integrációs pályák mélyebb megértéséhez jó minőségű szubjektív adatokra is szükség van. Ilyeneket a nyilvántartások nem tartalmaznak, azonban jól felhasználhatók a bevándoroltak reprezentatív, véletlen mintáinak keretében. A regiszterek (nyilvántartások) alkalmasak valószínűségi mintavételezésre a bevándoroltak körében, de a végső minta minőségét számos tényező befolyásolhatja. A központi népesség-nyilvántartások egyetlen hozzáférési pontot jelentenek a kutatók számára a mintakerethez, amely az egész legális lakónépesség adatait tartalmazza. A kutatók nem csak országos, hanem szubnacionális, valamint egyes bevándorolt csoportokra koncentrált véletlen mintákat is ki tudnak választani.

Egy mintavétel sikere azonban attól is függ, hogy a kutatóknak milyen mértékben sikerül elérni és nyilatkozatra bírni a véletlen eljárással kiválasztott személyeket. Először is egyes véletlenszerűen kiválasztott címek nem felelnek meg a megfelelő személyek tényleges elérhetőségének, főként bizonyos csoportok esetében, ami torzítja a mintát. Másodszor, a bevándorlók

egyres kategóriái személyes rossz tapasztalataik alapján gyanakvással fogadhatják a felvételen való részvételt, ami ugyancsak torzulást okozhat a mintában. Harmad-sorban, a regiszterek nem tartalmazzák a bevándorolt népesség egészét, hanem csak azokat, akik törvényes letelepedési státust kaptak. E probléma súlyossága a kutatói szándéktól és koncepciótól függ. Ha például az integrációt csak a tartós bevándorlás esetén kívánják vizsgálni, elegendő a népesség-nyilvántartást mintavételi keretül figyelembe venni. Ha azonban azt a szemléletet követik, hogy a bevándorló integrációjának a befogadó országba érkezés pillanatától meg kell kezdődnie, akkor már nem felel meg, ha a mintavétel olyan forrás alapján történik, amelybe a személyek későbbi időpontban kerültek bele.

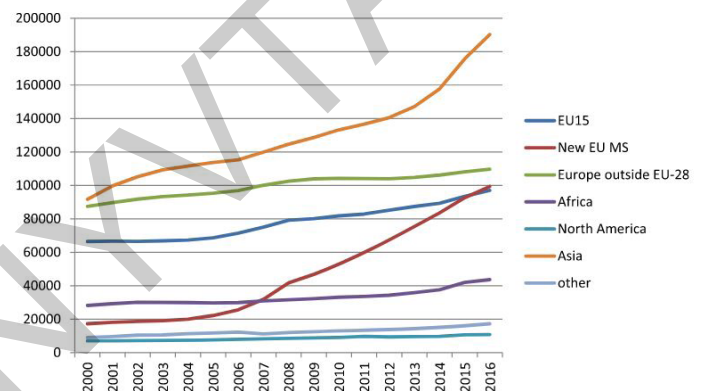
A mintavételen kívül a nyilvántartások pozitív hatással lehetnek az összegyűjtött adatokra is. Elméletileg az objektív információkkal rendelkező, átfogó adatállomány rendelkezésre állása a mintában szereplő minden egyes személyről megkíméli a kutatókat a hosszú kérdőívek kidolgozásától (ezáltal csökkentve a költségeket), és lehetővé teszi számukra, hogy az attitűddel kapcsolatos témákra összpontosítsanak. Ezen túlmenően ez a stratégia valószínűleg javítja a felmérések során nyert adatok minőségét is, mivel a megkérdezetteknek nem kell olyan válaszokat adniuk, amelyek visszaemlékezési torzításnak lehetnek kitéve vagy amelyekről nem szívesen nyilatkoznak. A dán és a svéd népesség-nyilvántartások tehát nagyrészt teljesítik az integrációs kutatásokra vonatkozó feltételeket: rendszeres, hosszú távú, objektív adatokat szolgáltatnak a teljesen jogszerűen tartózkodó bevándorló népességről, amelyek – bizonyos feltételek mellett – teljes mértékben elérhetők a kutatók számára. A regisztereket mintavételi keretül használva a kutatóknak lehetőségük van szubjektív adatok gyűjtésére.

A bevándorló népességre vonatkozó következtetésekhez vezető adatoknak a minősége azonban nagyon függ attól, hogy a nyilvántartásból kivont minta reprezentatív, illetve valószínűségi-e. Számos helyzet van, amely befolyásolhatja a minta reprezentativitását. Ha a kutatók tudatában vannak a regiszterek korlátozott lehetőségeinek, képesek lehetnek a torzítások elkerülésére. Ezért szükséges a válaszmegtagadások és az elérhetőségi problémák alapos vizsgálata a bevándorlókra vonatkozó felvételeknél.

Ami a regiszteralapú vizsgálatok összehasonlítási lehetőségeit illeti, Dánia és Svédország hasonlóságát kell kiemelni, amennyiben mindkettőben népességnylvántartást használnak legális lakónépességük adatainak követésére. Számos egyéb regiszterben tartják nyilván az élet különféle területeit (például az egészségi helyzetet, foglalkoztatást, jóléti támoga-

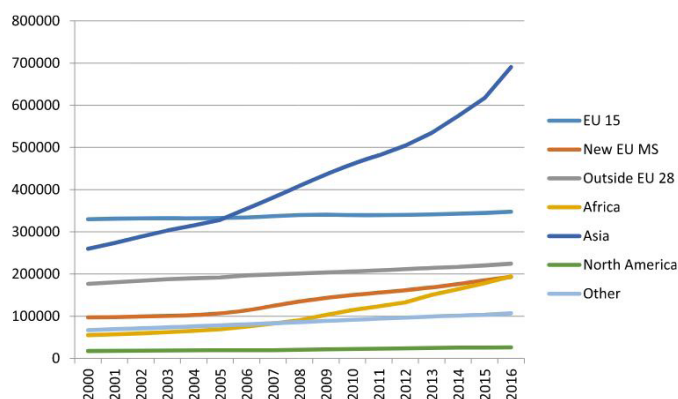
tásokat) felöllelő információkat, összekapcsolva azokat a személyek egyedi azonosító száma alapján. Ugyancsak hasonló abban, hogy a kutatók hozzáférhetnek ezekhez az adatokhoz (az adatvédelmi törvényekben megszabott feltételek mellett), amelyek jól dokumentálhatók és időben is jól összehasonlíthatók.

Mivel a születési ország és a családi kapcsolat mindig szerepel a nyilvántartásban, a kutatók azonosíthatják az első, a második és akár a harmadik generáció tagjait is. Továbbá, mivel a nyilvántartásokat országos szinten központosítják és az országon belüli tartózkodási információkat gyorsan frissítik, a nemzeti vagy regionális szintre, konkrét etnikai csoportokra, csak a leszármazottakra vagy az egész bevándorló népességre vonatkozó különböző mintákat viszonylag alacsony költséggel lehet kinyerni.

1. ábra Elsőgenerációs bevándorló népesség Dániában, 2000–2016, származási régió szerint
Forrás: Dán Statisztikai Hivatal.

Az országok közötti összehasonlításoknak azonban korlátai vannak. Először is, magának a nyilvántartáson alapuló kutatásnak az összehasonlító potenciálja limitált. Más európai országokban a nyilvántartások hozzáférhetősége a kutatók számára korlátozott (Olaszországban például egyáltalán nem lehetséges, Németországban pedig decentralizált vagy nehéz a hozzáférés). Így Dánia és Svédország (no meg a többi északi ország) tekinthető olyannak, amelyben a nyilvántartási adatokon, illetve a bevándorló nyilvántartásokból vett mintákon alapuló, országok közötti összehasonlító vizsgálatokat teljes egészében, országos és regionális szinten is végre lehet hajtani. A kutatás céljától függően meg lehet vizsgálni különböző tényezők hatását a bevándorlók integrációjára, mivel az északi országok bizonyos hasonló jellemzőkkel rendelkeznek (például az általános jóléti rendszerek), ugyanakkor másokban jól láthatóan különböznek (például a bevándorlási és integrációs rendszerek). Ugyanakkor, mivel bármely ország nyilvántartásaihoz való hozzáférésnek jogi korlátai vannak, ez ösztönözheti a határokon átnyúló együttműködést a kutatócsoportok között az országok közötti összehasonlító vizsgálatok érdekében.

2. ábra Elsőgenerációs bevándorló népesség Svédországban, 2000–2016, származási régió sze-rint
Forrás: Svéd Statisztikai Hivatal.

A fentiek alapján megállapítható, hogy Dániában és Svédországban a lakossági nyilvántartások ideálisak a bevándorlók és gyermekeik integrációs folyamatának tanulmányozására, az általuk kínált adatok magas színvonala, szisztematikus, longitudinális és generációkon átívelő jellege miatt. Lehetővé teszik továbbá a nyilvántartások és az adminisztratív adatok kombinálását a felvételek adataival, és teret adnak olyan vizsgálatok számára, amelyek az attitűdökre és további integrációs kérdésekre összpontosítanak.

TÁRGYSZAVAK: regiszteralapú információ, regiszteralapú mintavétel, bevándorlók, integráció, nemzetközi összehasonlítás, Svédország, Dánia

RÓZSA GÁBOR

Társadalom

105/2018

A humán tőke mérése: 195 ország és térség rendszerszerű elemzése, 1990–2016

Stephen S. Lim et al.: Measuring human capital: a systematic analysis of 195 countries and territories, 1990–2016

The Lancet, 2018. 10154. sz. 1217–1234. p.

DOI: [10.1016/S0140-6736\(18\)31941-X](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(18)31941-X)

A patinás orvosi hetilap, az 1823-ban alapított *The Lancet* hasábjain a seattle-i székhelyű Washington Egyetem Egészségmérési és -becslési Intézetének (IHME) 16 kutatója arra tett kísérletet, hogy a humán tőke két dimenzióját, az oktatást és az egészséget állítva a középpontba, a mutatókat korosztályi periódusonként vizsgálva világméretű áttekintést adjon az így fel-fogott humán tőke országoként várható alakulásáról. Az oktatásra jellemző állapotokat 2522 census adatain, továbbá iskoláskorúak körében végzett 1894 felmérés eredményein igyekeztek mérhetővé tenni, míg a funkcionális egészségi állapot alakulásához a betegségek globális terhei elnevezésű felméréssorozat¹ 2016. évi fordulója nyújtott alapot.

Az iskolai teljesítményeket 195 ország 1990 és 2016 közötti adatainak elemzésével állapították meg, az 5–65 éves népesség ötesztendőnkénti csoportjai szerint. Ehhez társultak a matematika, az olvasás és a tudományos ismeretek elsajátítását mérő, standardizált tesztek eredményei az 5–19 esztendősnél – ugyancsak ötesztendőnkénti csoportokra. A funkcionális egészségi állapotot olyan mutatóval rögzítették, amely (ötesztendőnkénti csoportokra) az állapotot hét tényező szerint tárta fel. A hét tényező mindegyike kapcsolódik a gazdasági termelékenységhez; ezekhez a becslésekhez a GBD adataiból merítettek – s ugyancsak innen származtak a lakóhely, életkor, nem és születési év szerinti halandósági ráták.

A négy dimenzió segítségével (iskolai teljesítmény, tanulási eredményesség, funkcionális egészségi állapot

¹ A Global Burden of Disease, Injuries and Risk Factor Study, GBD (Betegségek, sérülések és kockázati tényezők globális terheinek vizsgálatát) megalakulásával egy időben, 2007-ben indította útjára az IHME, amely később a projekt koordinátora lett. Az Egészségügyi Világszervezet (WHO) és a Világbank támogatásával megvalósított első felmérés 2010-ben zajlott, eredményeit 2012-ben ismertették.